

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Reintegrační program *Osobní mentoring propuštěných*
*a problémy spojené s jeho realizací***

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:

SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ PRÁCE

Autor: Matěj Toucha

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Hála

České Budějovice 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem Reintegrační program *Osobní mentoring propuštěných a problémy spojené s jeho realizací* jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Matěj Toucha

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce PhDr. Jaroslavu Hálovi za jeho profesionální a vstřícný přístup. Za jeho trpělivost a čas, který strávil při čtení této práce a za přínosné připomínky k dané problematice. Velké poděkování patří též ředitelce Mezinárodního vězeňského společenství, z.s. paní Gabriele Kabátové za její pomoc při zprostředkování kontaktů na mentory její organizace. Těm patří, jako mým respondentům, speciální poděkování za jejich ochotu zapojit se do výzkumu.

Abstrakt

Reintegrace vězňů do běžného civilního života po jejich propuštění z výkonu trestu patří mezi základní úkoly současného vězeňství. A to při skutečnosti vysoké návratnosti propuštěných vězňů zpět do výkonu trestu odnětí svobody. Jednou z cest, jak na tento problém reagovat, je zapojení nestátních dobrovolných organizací do tohoto procesu. Významnou úlohu při naplňování tohoto cíle mají vedle státních orgánů různé dobrovolné organizace, mezi které bezesporu patří Mezinárodní vězeňské společenství, z.s. (MVS), jež je nedílnou součástí mezinárodní organizace Prison Fellowship International (PFI). MVS, stejně jako PFI, je organizací založenou na principu dobrovolnického křesťanského sociálního hnutí, která svými programy pomáhá obětem trestné činnosti, rodinám vězňů i zaměstnancům věznic. A současně za pomoci mentoringu významně přispívá k účinné reintegraci – znovu začleňování osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody do svobodné demokratické společnosti.

Cílem této bakalářské práce je prozkoumat proces mentoringu propuštěných vězňů z pohledu ne propuštěných vězňů, ale z názorů a postojů jednotlivých mentorů MVS účastnících se reintegrace vězňů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.

Klíčová slova

reintegrace, mentoring, mentor, projekty, věznice

Annotation

One of the basic tasks of the current prison system is the reintegration of prisoners into normal civilian life after their release from prison and it is very important even despite the fact that a high percentage of released prisoners return to serving a custodial sentence of imprisonment.

One of the way how to respond this problem is involvement of non-state voluntary organizations into this process. The International Prison Community, (MVS) is one of these voluntary organizations and plays very important role in meeting above mentioned objectives together with state authorities. The International Prison Community is an integral part of Prison Fellowship International (PFI). The MVS, same like PFI, is an organisation based on the principles of the voluntary Christian social movement, which helps crime victims , prisoners' families and prison staff with its programmes.

This organization,with a big help of mentoring, makes an important contribution to effective reintegration of individuals released from custodial sentence of imprisonment into a free democratic society.

The aim of this bachelor's thesis is to examine the process of mentoring released prisoners, not from their point of view , but on the base of opinions and attitudes of individual MVS mentors who participated in the reintegration of prisoners released from custodial sentence of imprisonment.

Key words

reintegration, mentoring, mentor, prison, project

OBSAH:

ÚVOD	8
1. SOUČASNÝ STAV	11
1.1. Vězeňství a reintegrační proces	11
1.1.1. Účel trestu	11
1.1.2. Reintegrace v rámci českého vězeňství	13
1.1.3. Mezinárodní porovnání	18
1.2. Prison Fellowship International / Mezinárodního vězeňského společenství	20
1.2.1. Vznik a vývoj Prison Fellowship International /Mezinárodního vězeňského společenství	20
1.2.2. Filosofie a principy činnosti Mezinárodního vězeňského Společenství	21
1.2.3. Místo Mezinárodního vězeňského společenství v systému postpenitenciární péče v České republice	24
1.2.4. Projekty Mezinárodního vězeňského společenství	26
1.3. Projekt Mezinárodního vězeňského společenství Osobní mentoring propuštěných	30
1.3.1. Mentoring obecně	31
1.3.2. Osobní mentoring propuštěných a Mezinárodní vězeňské společenství	32
2. CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	35
2.1. Cíl práce	35
2.2. Výzkumné otázky	35
3. METODIKA	36
3.1. Výzkumné metody	36
3.2. Výběr vzorku respondentů	37
3.3. Reflexe vlastní zkušenosti s tématem výzkumu	38
4. VÝSLEDKY	39
4.1. Výsledky rozhovorů	39
4.2. Úvodní údaje	40
4.3. Motivace pro mentoring	41

4.3.1. Podněty pro realizaci mentoringu	43
4.4. Mentoring	43
4.4.1. Podpora mentorů ze strany MVS	44
4.4.2. Průběh mentoringu	45
4.4.3. Klient a mentoring	47
4.4.4. Mentor a mentoring	50
5. DISKUSE	53
6. ZÁVĚR	57
7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	59
8. PŘÍLOHY.....	64

Úvod

Chceme, aby vězni byli zodpovědní. Tak jim všechny zodpovědnosti a povinnosti vezmeme. Chceme, aby byli součástí naší společnosti. Tak je od společnosti izolujeme. Chceme, aby jednali pozitivně a konstruktivně. Tak je zcela ponížíme a neumožníme jim být jakkoli užitečními. Chceme, aby se jim dalo důvěřovat. Tak je zamkneme na místo, kde neexistuje důvěra. Chceme, aby se nechovali násilně. Tak je umístíme někam, kde je násilí zcela obklopuje. Chceme, aby se s nich stali laskaví a milující lidé. Tak je vystavíme nenávisti a krutosti. Chceme, aby přestali být drsní. Tak je zavřeme na místo, kde ostatní respektují jen drsné. Chceme, aby se přestali stýkat s lidmi, kteří v životě všechno pokazili. Tak všechny životní zkrachovalce shromáždíme pod jednou střechou. Chceme, aby nás přestali využívat. Tak je dáme na místo, kde nás využívají. Chceme, aby převzali kontrolu nad svým životem, svými problémy a přestali být parazity. Tak se postaráme o to, aby na nás byli zcela závislí.

Denis A. Challen, soudce a spisovatel

Není pochyb o tom, že postoj společnosti k trestání pachatelů se postupně vyvíjel s tím, jak se vyvíjela sama společnost. Účel trestu už není motivován pouze odplatou za páchaný trestný čin. Společnost dospěla k cílům, jež mají mimo ochrany společnosti za cíl výchovu pachatele k řádnému životu na svobodě a jeho úspěšnou reintegraci. Je to důležité již proto, že naprostá většina odsouzených osob vězení opustí a vrátí se zpět do společnosti. Skutečností je, že odsouzený pachatel trestné činnosti je trestán hned několikrát. Řada z nich, s ohledem na způsob provedení či následky jejich protiprávního jednání, přišla i o vlastní sociální prostředí, když v něm jsou pro ostatní bývalé spoluobčany naprosto nežádoucí. A i v případě, že se vrátí do míst, kde před spácháním trestného činu žil, je vedle vykonaného trestu odnětí svobody takový jedinec pro veřejnost po propuštění stigmatizován nejen jako bývalý vězeň, ale současně je i sociálně vyloučen. Je proto důležité také zdůraznit, že za jednání odsouzených je mnohdy nepřímo trestána také jeho rodina, zejména děti. I na ně se přenáší negativní stigma odsouzeného. Je nutné, aby si společnost připustila, že v mnoha případech bývá pobyt trestaných trestem odnětím svobody ve vězení kontraproduktivní, když ti se po propuštění nezřídka zbytečně ocitají v nekonečném bludišti kriminality a dluhů. Je proto nesmírně důležité využít jejich pobyt

ve vězení k působení na ně takovým způsobem, aby byli připraveni na návrat do svobodné společnosti. To však přináší s sebou celou řadu konkrétních problémů.

Mezi celou řadou reintegračních faktorů nabývá v posledních letech postupně na významu Prison Fellowship International (PFI) / Mezinárodní vězeňské společenství (MVS) – dobrovolnické křesťanské hnutí, které dnes působí ve 127 zemích světa. Jeho mnohostranné aktivity jsou zaměřeny na pomoc obětem trestné činnosti, odsouzeným i jejich rodinám, rovněž tak zaměstnancům věznic (Kabátová, 2017). Malé týmy profesionálních pracovníků iniciují a podporují rozmanité altruistické aktivity většího počtu vysoce angažovaných dobrovolnických spolupracovníků. (Mišovič, 2019, Výrost et al., 2019).

Předkládaná práce se zabývá aktuálními problémy penitenciární a postpenitenciární péče. Primárním cílem předkládané práce je identifikace rizikových prvků nepříznivě ovlivňujících možnosti reintegraci osob zejména po jejich propuštění z výkonu trestu a na to navazující význam nevládních organizací při jejich opětovném začleňování do společnosti. I proto jsou vynechány otázky týkající se speciálních skupin odsouzených, u nichž je výkon trestu realizován odlišně, jako jsou ženy, psychicky nemocní pachatelé, mladiství, cizinci apod.

V úvodní části práce se věnuji teoretickým konceptům, stručně se zabývám problematikou vývoje účelu trestu obecně a účelu trestu v podmínkách českého právního řádu. Současně porovnávám stávající české vězeňství s podmínkami výkonu trestu některých evropských států, jakožto významné měřítko směřování českého vězeňství v duchu nejen českého právního řádu, ale i práva evropského. Ve většině případů není proces reintegrace dokončen propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody, naopak je nutné v něm pokračovat v rámci postpenitenciární péče. Ve své bakalářské práci, jak lze již z jejího názvu odvodit, se především zaměřuji na péči poskytovanou nevládními organizacemi, zejména pak MVS, i když tím se nijak nesnažím ponížít význam obdobné péče státními subjekty. Naopak, v postpenitenciární péči je účast státu a jím zřízených organizací nezastupitelná.

Cílem práce je poukázat na komplikovaný přechod propuštěných osob do běžného občanského života již proto, že vysoké procento recidivy, které dosahovalo v roce 2018

62% a v roce 2019 63% (Scheinost et al., 2020), nám naznačuje, že systém ještě nefunguje tak, jak by měl.

Samotné nevládní organizace působící v této oblasti, ať již je to MVS či jiná, však samy o sobě nejsou přímo schopny pomoci propuštěným vězňům se začleňováním do společnosti. Tou konkrétní osobou, která je přímo v kontaktu s propuštěným a pomáhá mu, je mentor. On je ten, kdo mu pomáhá proplouvat nástrahami běžného života, které na propuštěného číhají. Tato bakalářská práce tak má také za cíl ukázat na motivaci mentorů dělat to, co dělají, a to včetně jejich pozitivních i negativních zkušeností.

Text práce vychází z právní úpravy účinné ke konci prvního pololetí roku 2020.

1. Současný stav

1.1. Vězeňství a reintegrační proces

1.1.1. Účel trestu

Zásada odplaty oko za oko, zub za zub, jež byla v 18. století před naším letopočtem vytesána v Chamurappiho zákoníku, již naštěstí, byť k nesouhlasu řady současných zastánců této zásady, neplatí. Postupný vývoj společnosti se odráží i ve vývoji teorií o účelu trestání. A to od absolutní teorie, dle které je trest sám v sobě spravedlivou odplatou (punitur quia peccatum est – trestá se, protože bylo spácháno zlo), přes relativní teorie zdůrazňující, že trest nemá účel sám v sobě, není odplatou, ale jeho účelem je ochrana společnosti před trestnými činy, jimž má trest předcházet (punitur, ne peccetur – trestá se, aby nebylo páčáno zlo), až po teorie smíšené. Teorie smíšené, neboli slučovací, spojují myšlenku trestu jako odplaty a současně trestu účelného, čímž působí na právní vědomí společnosti a k posílení preventivní funkce trestu. Trest tak není zúžen pouze na újmu odsouzeného, ale směřuje k vyrovnání se viny odsouzeným a k jeho smíření se společností. Vedle toho má být výkonem trestu dosaženo i reintegrace pachatele, jako speciálně preventivní funkcí trestu. Orientace těchto smíšených teorií účelu trestání tak patrně nejlépe odpovídá potřebám trestní politiky právního státu. (Vandouchová, 2012)

Účel trestu v českém právním řádu

„Trest v českém trestním právu lze definovat jako právní následek trestného činu představující jeden z prostředků realizace ochranné funkce trestního práva, ukládaný na základě zákona výlučně trestním soudem, zahrnující v sobě určitou újmu pro pachatele a vyjadřující negativní hodnocení pachatele a jeho činu, jehož výkon je vynutitelný státní mocí.“ (Kratochvíl, 2009 s. 35). Jiné vymezení trest charakterizuje jako opatření státního donucení, které je ukládáno v trestním řízení jménem státu k tomu povolanými soudy pachateli za jeho trestný čin, tímto opatřením je pachateli působena určitá újma a zároveň je jím vysloven společenský odsudek trestného činu a jeho pachatele ze strany státu a společnosti. (Vandouchová, 2009)

Stávající zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, již v žádném ze svých ustanovení přímo nestanoví, co je účelem trestu tak, jako tomu bylo do 1. 1. 2010. Do té doby platilo, v souladu s ustanovením § 23 odst. 1 trestního zákona č. 140/1961 Sb., že „účelem trestu

je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovněji na ostatní členy společnosti. Účel trestu je tak nyní ponechán právní teorii, přesto i nadále platí, že je jím především ochrana společnosti, která je smyslem existence samotného trestního práva, a výchova pachatelů k řádnému životu. (Vláda ČR, 2007)

Závislost trestu na spáchaném trestném činu nemůže a ani není jediným požadavkem, kterému musí uložený trest odpovídat. Významný je požadavek, aby přiměřený trest v co nejširší míře zohledňoval individualitu spáchaného činu a jeho pachatele. Proto jsou vedle povahy a závažnosti spáchaného trestného činu pro ukládání trestu důležitá i další hlediska uvedená v § 39 trestním zákoníku, a to poměry pachatele, jeho chování před činem a po činu. (Vandouchová, 2012)

Ve vztahu k tématu této práce je významný preventivní účel trestu, který má na straně jedné zabránit pachateli páchat další trestné činy, jednak usilovat o jeho nápravu, o jeho znovu začlenění do společnosti, v níž by měl v budoucnu žít jako její plnohodnotný člen. Nápravné zacházení s odsouzeným je velmi složitou problematikou, cílem které je rozvíjet pozitivní prvky jeho osobnosti, posilovat jeho kladné vlastnosti, návyky, zvyky, sociálně užitečné svazky apod. Proto je důležité vnímat jej nejen jako objekt nápravného zacházení, ale i jako aktivního účastníka tohoto procesu, což znamená respektování jeho osobnosti a práv. (Novotný et al., 2010)

Nutno však zdůraznit, že nelze přeceňovat účinky trestů. Dle empirických zjištění se ukazuje, že než nereálná očekávání, je na místě spíše skepse. Zejména se to týká možnosti působení na odsouzeného pachatele výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody. Podle § 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, se s odsouzenými ve výkonu trestu musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem. Je proto nepochybné, že použitím alternativních trestů spojených s dohledem a péčí probačními úředníky, případně doplněnou, či dokonce nahrazenou působením zájmových sdružení občanů, lze dosáhnout pozitivních výsledků.

1.1.2. Reintegrace v rámci českého vězeňství

Slovníky cizích slov pojem slova reintegrace označují jako opětovné spojení; znovuoostavení celku, společenství; obnovení starých poměrů, resp. jako proces, během kterého dochází ke zpětnému začlenění osoby, která byla z nějakého důvodu vyloučena z běžného života. V rámci českého vězeňství lze označit reintegraci jako zpětné začlenění propuštěných vězňů do běžného života, když jí můžeme pojmut jako terciální prevenci před recidivou páchaní trestné činnosti. Smyslem tedy je individuální prevence recidivy trestné činnosti u osob, jež se vrátily z výkonu trestu odnětí svobody uloženém ve výši odpovídající stupni jejich narušení a závažnosti spáchané trestné činnosti po zvážení soudu jako neúčelné uložení jiné trestněprávní sankce.

V souladu s Konceptí vězeňství do roku 2025, vydanou v roce 2017 Vězeňskou službou ČR (dále jen VS ČR), je možné souhlasit s tím, že vězeňství je nedílnou součástí trestní politiky státu. Při jejím naplňování by Česká republika (ČR) jakožto demokratický právní stát měla dbát svých mezinárodních závazků, respektu k lidským právům a svobodám. A ze všech svých sil chránit společnost před pachateli porušování právních předpisů. Současně však musí mít na zřeteli, že účelem trestu nepodmíněného odnětí svobody není jenom izolace odsouzených, ale hlavně a především úsilí o napravení pachatelů trestného činu a jejich příprava k reintegraci do společnosti po svém prouštění. (VS ČR, 2017)

Tato koncepce tak vychází ze základní idey, kterou je multidisciplinární a meziresortní přístup k problematice vězeňství. Jednoznačně z ní plyne, že samotný výkon trestu odnětí svobody je sice primární z hlediska napravení pachatele trestného činu a jeho požadované budoucí reintegrace do společnosti. Nemůže a nesmí být ale vnímán odtrženě, bez zvýraznění významu postpenitenciární péče či působení prevence kriminality, ale i na to navazujícího fungování sociálního systému státu. A to s ohledem na fakt, že všichni odsouzení, s výjimkou těch s doživotním trestem, budou jednoho dne propuštěni z výkonu trestu. Naprosto logický a správný je proto závěr, že příprava na propuštění odsouzeného a na jeho život po opuštění věznice začíná dnem jeho nástupu do výkonu trestu odnětí svobody. (VS ČR, 2017)

„Vytvořit dobře fungující, efektivní, mezinárodní standardy dodržující vězeňství propojené s prevencí kriminality, postpenitenciární péčí, sociální sférou a vzdělávacím systémem a směřující k reintegraci pachatelů trestné činnosti do společnosti. Plnit úkol

nápravy odsouzených osob na základě individuálních postupů za účelem předcházení recidivě kriminálního chování a izolace opakovaně recidivujících pachatelů nejzávažnější násilné trestné činnosti od společnosti s cílem zajistit bezpečí občanů. Pomocí širokého komplexu opatření docílit existence moderního systému vězeňství, odpovídajícího 21. století a srovnatelného s dalšími vyspělými demokratickými státy.“ (VS ČR, 2017, s. 3). Vše výše uvedené je globální cíl vytýčení pro období do roku 2025 touto Konceptí vězeňství do roku 2025.

Naplnění výše uvedených vizí je však podmíněno splněním základních požadavků významně ovlivňujících nejen výkon trestu odnětí svobody jako takový, ale i samotný reintegrační proces odsouzených. Ať již je to proces realizovaný v průběhu výkonu trestu nebo následně po propuštění odsouzeného na svobodu. Je skutečností, že osoby, které se dostanou do vězení, přijímají specifickou vězeňskou subkulturu, která je tam reprodukována, a jsou tímto prostředím v podstatě asimilovány. Tento proces, který se nazývá prizonizace, se v různé míře dotýká všech osob, které projdou vězením. (Mertl, 2020)

Jak zdůrazňují Veteška a Fischer, je to proces psychologické přeměny svobodného, tj., autonomního, jedince ve vězně. Jedná se tedy vlastně o tzv. adaptační techniku přizpůsobení se životu ve vězení. (Veteška, Fischer, 2020).

S tím úzce souvisí vytvoření vhodných podmínek pro výkon trestu a naplnění základních požadavků pro jeho výkon. Např. požadavek, aby bylo dosaženo ubytovacího standardu reprezentovaného ubytovací plochou 6 m² na jednu vězněnou osobu. Ročenka pro rok 2019 však konstatuje, že ve věznicích je standardem ubytovací plocha na jednu osobu 4 m² (Mäsiarová, 2019).

Případně velký počet vězněných, který se nedaří snížit počet ani přes rozsáhlou prezidentskou amnestii vyhlášenou prezidentem ČR v roce 2013, kdy to bylo pouze dočasné. Respektive v krátkém čase se jejich počet vrátil téměř na stejný stav jako před amnestií. (ČSÚ, 2019) V roce 2019 prošlo vězeními celkem 21486 vězňů (Mäsiarová, 2019), což je i jedním z důvodů, proč jsou v roce 2019 stále uvedené 4 m² ubytovací plochy na jednu vězněnou osobu.

Jako mnohem závažnější však považuji stav členění odsouzených dle délky nařízeného trestu. Zatímco odsouzených do 3 měsíců bylo v roce 2017 celkem 182 a v roce 2018

213, v roce 2019 již jenom 100. Od 3 měsíců do 6 měsíců to bylo v roce 2017 1222, v roce 2018 1229, tak v roce 2019 byl pokles na pouhých 669 odsouzených. 1522 odsouzených v rozmezí 9 měsíců až jednoho roku bylo v roce 2019, když v roce 2017 bylo 3296 a v roce 2018 3102 odsouzených. Pouze v délce trestu od 6 měsíců do 9 měsíců bylo v roce 2019 více odsouzených proti letům 2017 a 2018, a to 1925 proti 1530, resp. 1494 v roce 2018. Procentuálně vyjádřeno, z celkového počtu odsouzených v roce 2017 byly nařizeny tresty odnětí svobody do jednoho roku ve výši 30,73 % z celkového počtu odsouzených, v roce 2018 ve výši 30,68 % z celkového počtu odsouzených. V roce 2019 však tento poměr klesl na 23,57 %. Sice došlo k poklesu celkově odsouzených v roce 2019 na 19155 z 20271 v roce 2017 a 19677 v roce 2018, ale to nijak nesnižuje negativnost poklesu počtu odsouzených na dobu jednoho roku. (Mäsiarová, 2019) Je totiž nepochybné, že čím déle vykonává odsouzený výkon trestu, tím náročnější a problematičtější je jeho zpětné zařazení do společnosti. Logickou úvahou tak lze dohledat příčinnou souvislost mezi délkou výkonu trestu, následnou recidivou a problematickou reintegrací takových osob.

Pozitivně lze hodnotit počty zaměstnaných vězňů. Ve výkonu trestu odnětí svobody bylo v roce 2019 pracovním zařazeno za finanční odměnu průměrně 8 618 osob z celkového počtu 14 695 zaměstnatelných odsouzených způsobilých k vykonávání práce, což činí 58,65%. (Mäsiarová, 2019) To vytváří dobré podmínky pro jejich reintegraci do běžného života. Neztrácejí totiž pracovní návyky a jsou tak snáze zaměstnavatelní. Současně řada z nich postupně, byť mnohdy jen částečně, splácí své dluhy vzniklé před nástupem trestu. I to má svůj význam. Je však potřebné uvést, že na nárůst počtu zaměstnaných vězňů měl významný vliv ekonomický růst v posledních několika letech, kdy se VS ČR dařilo získávat zakázky do svých provozoven nebo pracovní zařazení pro vězně u civilních zaměstnavatelů.

V přípravě vězňů na jejich návrat do společnosti nepochybně platí, že významnou úlohu hraje výchovný systém vězeňské služby. Ať již je to cestou k tomu vyškolených psychologů, vychovatelů či dalších zaměstnanců, případně vytvářením podmínek za pomoci domů na půl cesty. Pro jejich potřeby jsou vytvářeny programy zacházení zpracované odbornými pracovníky věznic na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku trestu. Proto platí, že programy zacházení jsou nabídkou a možností volby pro odsouzeného. Účinnost programů je tak odvislá od míry jeho aktivního

zapojení, schopnosti opravdového a náročného procházení programem. Standardizované programy zacházení vznikly z potřeby cíleně působit na odsouzené, kteří svými charakteristikami nespádají do působnosti specializovaných oddělení, avšak práce s nimi je pro ochranu společnosti mimořádně žádoucí. Vedle běžných programů zacházení, např. pracovních, vzdělávacích či zájmových, probíhají pro zvlášť rizikové pachatele a vybrané cílové skupiny odsouzených zvláštní terapeutické programy ve specializovaných odděleních českých věznic pro odsouzené se specifickými potřebami nebo standardizované programy. Zejména se jedná o odsouzené se zvlášť vysokými kriminogenními riziky nebo odsouzené se šancí zařadit se po výkonu trestu do běžného života. (Jiříčka et al., 2012)

Probíhající programy zacházení nabízené v současnosti Vězeňskou službou ČR ve věznicích s ohledem na komplexní zprávu o odsouzeném tak lze shrnout následovně:

- 1) minimální program zacházení – vztahuje se k odsouzeným s nižší potřebou odborné intervence, s kratším uloženým trestem odnětí svobody a dále pro ty, kteří nemají zájem zúčastnit se standardního zacházení. Z toho plyne zaměření programu na zájmové aktivity. Možnost zaměstnávání je snížena i s ohledem ke krátkodobosti uloženého trestu. Jsou tak využíváni k brigádám, případně pracím ve vnitřní režii věznic.
- 2) standardní zacházení – vztahuje se k odsouzeným se střední potřebou odborné intervence, se středními až vysokými riziky. V tomto programu převládají pracovní a vzdělávací aktivity, vhodné pro delší nepodmíněný trest odnětí svobody zpravidla uložený za závažnější trestné činy.
- 3) speciální programy zacházení – vhodné pro odsouzené s vysokými až velmi vysokými riziky, kde je třeba vyšších odborných zásahů a činností speciálně cílených na osobnost odsouzeného. Jsou v něm preferovány aktivity speciální, výchovné a vzdělávací.
- 4) zacházení ve výstupním oddělení věznic – zaměřeno na přípravu k samostatnému životu po propuštění tak, aby byl propuštěný schopen tzv. sebeobslužných činností. V tomto programu je významná účast Probační a mediační služby a některých nestátních neziskových organizací, podílejících se na postpenitenciární péči odsouzených po jejich propuštění. (Jiříčka, 2015)

Je však třeba současně zdůraznit, že pokud odsouzení nejsou určitým způsobem motivováni a ochotni programy zacházení přijímat a plnit, tak ani nabídka nejlépe vypracovaných programů zacházení není a nikdy nebude účinná. (Marešová et al., 2016)

Jestliže máme hodnotit úspěšnost programů reintegrace v rámci českého vězeňství, není možné vyhnout se otázce negativního dopadu prizonizace na úspěšnost návratu propuštěných do společnosti a současně zasadit tuto problematiku i do českého kontextu, kde stále není dostatečně diskutována a kde ani systém práce s vězněnými a propuštěnými osobami plně nereflektuje její dopady. Jak je již výše uvedeno, osoby, které se dostanou do vězení, jsou tímto prostředím asimilovány a přijímají specifickou vězeňskou subkulturu, která je tam vytvářena. Prizonizace se v různé míře dotýká všech osob, které projdou vězením. Přičemž existují určité univerzální faktory prizonizace. Ať již je to přijetí podřízené role, nových návyků týkajících se oblékání, jídla, zaměstnání, spaní, způsobu přijímání stravy, či přijetí vězeňské hantýrky. Prizonizace je však také snaha vězňů vypořádat se prakticky, pragmaticky i psychologicky se změnami, jaké jim pobyt ve vězení přinesl. Zejména s odlišným a neznámým prostředím, hodnotami a interakcemi, než na jaké byli dosud zvyklí při svém pobytu na svobodě. (Mertl, 2020)

Proto lze tak souhlasit s dalšími závěry J. Mertla, dle kterých má proces přivykání a vnitřního osvojení vězeňského prostředí na odsouzené vliv nejenom po dobu výkonu trestu, ale i následně po jejich propuštění. a návratu do společnosti při současném zdržení se páčání další kriminální činnosti. Jinak řečeno, alespoň ne takovým způsobem a intenzitou, aby byl propuštěný opět přistižen a opakovaně souzen. (Mertl, 2020)

Jako správné lze označit i tvrzení, že prizonizace má následně po propuštění velký vliv na chování a jednání u daných osob, u kterých se projevují vězeňské návyky, čímž dochází ke kolizi vězeňského a společenského života jako takového. V průběhu uvěznění jsou jim nalinkovány určité mantinely, v rámci nichž se mohou a mají pohybovat, zatímco po propuštění se musí rozhodovat samostatně. To může způsobovat jejich zmatenost a úzkost z takto získané svobody rozhodování sami za sebe. Proto někteří odborníci v tomto kontextu dokonce hovoří o vzniku posttraumatické stresové poruchy zapříčiněné zkušeností s uvězněním. Není tak neobvyklé, s ohledem zakotvené návyky z vězení, že se nedokáží vypořádat s emocemi, které byly nuceny ve vězení potlačovat. Následně se tak mohou po propuštění projevovat vůči svému okolí až násilnicky, když nejsou schopni

rozpoznat rozdíl v chování ve vězení a na svobodě. Navíc v důsledku pocitu určité stigmatizace disponují často nízkým sebevědomím, což se projevuje malou sebedůvěrou. To vše jenom potvrzuje obrovský negativní dopad pobytu ve vězení na život souzených, vězňů a propuštěných osob. A že s tímto dopadem je třeba propuštěným vězňům pomoci. (Mertl, 2020). Z uvedených skutečností tak plyne následující závěr. Délka trestu výrazně ovlivňuje prizonizaci, což se následně promítá i do vysoké recidivy v České republice. A to vše zdůrazňuje význam působení státních i nestátních organizací při reintegraci propuštěných.

1.1.3. Mezinárodní porovnání

Po pádu totalitního režimu v roce 1989 došlo v České republice k demokratickým proměnám, jež se promítly i do vězeňství, kdy tento proces transformace s mezinárodními pravidly (konvencemi) je označován jako humanizace vězeňství. Trvalou součástí tohoto procesu humanizace českého vězeňství se tak stala Standardní minimální pravidla OSN, a Evropská vězeňská pravidla. (Hála, 2005).

Po více jak 40 letech éře vězeňství sovětského typu bylo přistoupeno k její nutné reformě. Jejím počátkem lze označit propuštění 52 politických vězňů dne 8. 12. 1989, odsouzených předchozím režimem za trestné činy proti republice a obdobné trestné činy. Následně vyhlásil v roce 1990 prezident Václav Havel velmi rozsáhlou amnestii, po které zůstalo z předchozího stavu 22 000 vězňů, přibližně 6000 vězňů. Byl zrušen trest smrti a byl zaveden doživotní trest. V roce 1992 byl vydán zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní, ve kterém se již projevila nově zpracována koncepce českého vězeňství odrážející nejen ducha Evropských vězeňských pravidel, ale i vlastních humanistických tradic. A k 1. 1. 1993 byla zřízena Vězeňská služba ČR (VS ČR), zbavená zejména přímého vlivu politických stran, zbytečných militantních prvků, neúměrné centralizace a byrokracie, která tak nahradila Sbor nápravné výchovy. Její řízení převzal ministrem spravedlnosti jmenovaný generální ředitel. (Kýr, ©2021)

Posléze byl vydán zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, jež reagoval na lidskoprávní požadavky, jako je dodržování základních lidských práv a občanských svobod. Současně stanovil, že obvinění mohou být podrobena jen těm omezením, která jsou nutná pro trestní řízení. Za účelem prohloubení humanizace a odborného zacházení s odsouzenými byl vydán zákon č. 294/1994 Sb., který novelizoval zákon č. 59/1956 Sb., o výkonu trestu

odnětí svobody. Došlo tak k novému pojmenování a členění zařízení pro výkon trestu na věznic s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou, kdy o umístění odsouzených do jednotlivých typů a přeřazování rozhodoval pouze soud. A pro mladistvé byly zřízeny zvláštní věznic. Následoval nový zákon č.169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, který v sobě aplikoval jak požadavky Evropských vězeňských pravidel, tak i mezitím získané vlastní i zahraniční zkušenosti. Výrazně stoupl význam vnitřní kontrolní činnosti ve vězeňství za účasti generálního ředitelství VS ČR a odboru generální inspekce ministerstva spravedlnosti. Dohled nad výkonem vazby a trestu začali vykonávat příslušní státní zástupci, poslanci a inspekční instituce při Radě Evropy a Organizaci spojených národů (Kýr, ©2021,)

Zrcadlo stavu českého vězeňství podává Council of Europe Annual Penal Statistics 2019, což je Výroční zpráva zpracovaná pro radu Evropy autory Marcelo F. Aebi a Mélanie M. Tiago z Ústavu kriminologie a trestního práva se sídlem v Lausanne. Dle této zprávy Česká republika patří ke státům, kde si vězni odpykávají v průměru nejdelší tresty. V roce 2018 to bylo průměrně 24 měsíců. Delší dobu trávili lidé ve vězení pouze v Ázerbájdžánu, Portugalsku a Rumunsku. (Aebi, Tiago, 2020) I v tomto ohledu je tendence setrvale rostoucí, protože ještě v roce 2005 byla průměrná délka trestu v ČR 12,1 měsíce, v roce 2014 19,9 měsíců. A to vše přesto, že celkově se míra uvězněných lidí v Evropě mezi lety 2016 a 2018 snížila o téměř sedm procent a že v průměru se zkrátily i tresty odnětí svobody, a to z 8,8 na 8,2 měsíce.

Ostatně, Česká republika se negativně vymyká i v dalších atributech. V roce 2018 bylo v českých věznicích 203 lidí na 100.000 obyvatel, zatímco průměr 44 sledovaných zemí je 106 vězňů na 100.000 obyvatel. Česko je v tomto ohledu na pátém místě za Ruskem, Gruzii, Ázerbájdžánem, Litvou a Tureckem. (Aebi, Tiago, 2020) I v tomto nastal negativní trend růstu jako u průměrné délky vězení, když počet vězňů v ČR posledních letech kontinuálně roste. Ještě v roce 2015 jich bylo „pouze“ 198 na 100.000 obyvatel. To se samozřejmě promítá i v i přeplněnosti věznic, když na 100 míst ve věznicích připadalo v roce 2018 103 vězňů. Větší přetlak ve věznicích zažívají jen v Severní Makedonii, Rumunsku, Francii, Itálii, Moldavsku, Srbsku a Portugalsku. (Aebi, Tiago, 2020)

Svoji roli v problematice vězeňství hrají i do něj vložené finanční prostředky. Zde si dovoluji odkázat na tab. č. 33 Expenses in penal institutios (during 2018), dle které v roce

2018 investovala Česká republika do vězeňství výdaje ve výši 419 798 991€. Je to sice o 73 963 867€ méně, než v sousedním, přibližně stejně velkém Rakousku, avšak tam jsou tyto finanční prostředky využívány vůči ani ne jedné polovině počtu vězňů v České republice. (Aebi, Tiago, 2020) I to je jeden z negativních dopadů velkého počtu vězňů u nás, když to samozřejmě má významný dopad na celé vězeňství včetně možnosti přípravy odsouzených na jejich návrat do společnosti po propuštění.

I pro problematiku reintegrace vězňů do společnosti po jejich propuštění platí přísloví, že „vše souvisí se vším“. Pro lze zcela souhlasit se závěry uvedenými v publikaci autorů Aleny Marešové a kol. Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza, vydané v roce 2016 Institutem pro kriminologii a sociální prevenci, že „*Není pochyb o tom, že k úspěšné reintegraci odsouzeného vede především jeho motivace žít v souladu se zákony, stejně jako jeho vlastní aktivita a zájem řešit problémy, s nimiž se ve své životní situaci potýká. Zároveň si je ale zapotřebí uvědomit, že při snaze omezovat kriminalitu či recidivu pachatelů nemůžeme spoléhat pouze na trestní politiku, neboť trestná činnost je podmíněna řadou sociálních, ekonomických i jiných faktorů (Scheinost, Válková, a další, 2015). Je proto nutné zaměřit se více na oblast postpenitenciární péče*“. (Marešová et al, 2016, s.53).

1.2 . *Prison Fellowship International / Mezinárodní vězeňské společenství*

1.2.1. *Vznik a vývoj Prison Fellowship International / Mezinárodní vězeňské společenství*

Zásadní podíl na vzniku PFI a následně tedy i MVS má právník a politik Charles W. Colson. Tento republikánský politik a jeden z hlavních poradců prezidenta USA Richarda M. Nixona byl odsouzen k odnětí trestu svobody v souvislosti s aférou Watergate, jež proběhla v roce 1972. V průběhu svého sedmiměsíčního vězení prošel Colson náboženskou konverzí. Při pobytu ve vězení získal osobním prožitím různých penitenciárních situací i jejich zúčastněným pozorováním sice nezáviděníhodné, nicméně pro další vývoj americké i světové penologie a jejich praktických aplikací užitečné vlastní zkušenosti. Po svém propuštění se začal plně věnovat evangelické misionářské činnosti a v jejím rámci i křesťanské pomoci vězňům, bývalým vězňům a jejich rodinám. Když v dubnu 2012 ve věku 80 let zemřel, zanechal za sebou v té době již celosvětovou organizaci Prison Fellowship International působící ve 127 zemích světa, vzniklou na

základě jeho podnětu v roce 1976. Ta se stala v průběhu doby důstojným a rovnocenným partnerem dalších mezinárodních organizací působících ve stejné oblasti (např. ICPA – International Corrections and Prison Association). Její postavení zvýrazňuje i to, že má poradní hlas v Organizaci spojených národů. Činnost, výsledky a způsob práce PFI motivovala profesionální a dobrovolnické pracovníky angažující se v teorii a praxi vězeňství v České republice k tomu, že v roce 2010 založili Mezinárodní vězeňské společenství. To se hned následujícího roku 2011 integrovalo do celosvětového hnutí vedeného PFI. Současně je od září 2019 součástí nově vzniklé Asociace organizací v oblasti vězeňství (AOOV), a od dubna 2020 je mezi členy Asociace veřejně prospěšných organizací (AVPO).

1.2.2. Filosofie a principy činnosti MVS

Je logické, že filosofie a principy MVS vycházejí z osobnostního zaměření zakladatele PFI. Všechna konání PFI a MSV vycházejí z tradiční, mnoha staletými osvědčené báze křesťanské sociální etiky. Láska k Bohu se v lidské rovině realizuje láskou k bližnímu. Pro volní proces rozhodování, kterému bližnímu tuto lásku a jí motivovanou pomoc poskytnout, je určujícím faktorem naléhavá konkrétní potřebnost člověka nacházejícího se v mezilidské interakci (Azenbacher, 2004)

MVS je dobrovolnické křesťanské hnutí sdružující dobrovolníky z širokého spektra církví. Samo MVS se na svých internetových stránkách označuje jako Mezinárodní vězeňské společenství, z.s. křesťanské sociální hnutí bez rozdílu vyznání. MVS pomáhá všem, kterých se zločin dotkl (MVS, 2020). Ze stanov MVS plyne, že hlavním cílem spolku je pomáhat jak osobám ve výkonu trestu či propuštěným vězňům na straně jedné, tak na straně druhé i obětem zločinu a jejich rodinám. A to vše při naplňování fyzických, psychických, duchovních a sociálních potřeb a motivovat je v uplatňování křesťanských principů. Navazujícím cílem spolku je následně taktéž povzbuzování věřících všech církví v pomoci všem výše uvedeným ve spolupráci s kaplany a zaměstnanci vězňů. A to na duchovním, praktickém a vzdělávacím základě. (MVS, 2014).

Naplnění výše uvedených cílů se odráží ve stanovách v části Hlavní činnost Spolku, kde je zdůrazněna nabídka dobrovolnické pomoci odsouzeným ve výkonu trestu ve spolupráci s Vězeňskou službou, zaměstnanci věznic a církvemi formou návštěv

odsouzených, péče o propuštěné a jejich rodiny či péče o oběti trestných činů, včetně pomoci zaměstnancům věznic. (MVS, 2014)

Je tak nepochybné, že MVS vzniklo pro pomoc a službu obětem, odsouzeným, propuštěným, ale i jejich rodinám, zejména dětem. A v neposlední řadě pomáhá i zaměstnancům věznic. Zločin je nutné vnímat v širokých souvislostech, když se dotýká všech. Tedy i nepřímo zúčastněných. V tomto směru se MVS odlišuje od jiných neziskových organizací obdobného charakteru, které se povětšinou zaměřují na jednu cílovou skupinu. V poradnách pro oběti mohou být pracovníci více předpojatí vůči pachatelům. A ti, kteří naopak pracují s pachateli, je mohou nechtěně upřednostňovat před oběti. Obdobné to může být u organizací pracujících ve věznicích s odsouzenými, které mohou mít nastavený přílišný kritický náhled na zaměstnance věznic. Je proto logické, že zaměření se na celé spektrum zúčastněných vede k větší objektivitě. Když ale, a to je třeba zdůraznit, nelze MVS označovat jako organizaci, která svojí účastí přinese řešení všech problémů. Je však významným prvkem v této oblasti. (Kabátová, 2017)

Služby v oblasti vězeňství jsou postaveny na zásadě vzájemného předávání si zkušeností získaných obdobnými organizacemi v řadě zemí světa. I proto od roku 2017 spolu Evropské země s PFI poprvé participují ve dvou společných projektech, kdy vzhledem z toho plynoucím výhodám lze předpokládat další spolupráci. MVS je spolu s dalšími sedmi zeměmi a dvěma centry z Velké Británie a Rakouska součástí jednoho z těchto projektů a to tzv. Building Bridges. (Kabátová, 2017)

Z tohoto filosofického pojetí vystupuje první princip takto chápané pomoci, kterým je humanismus. V resortu vězeňství se projevuje jako bytostně lidské jednání s každým potrestaným člověkem, byť by to byl i pachatel nejzávažnějších zločinů. Psychologickou podstatou tohoto přístupu představuje fenomén sebenaplňujícího proroctví. Pokud totiž předpokládáme reálnou možnost pozitivního rozvoje osobnosti vězněného člověka, zacházíme s ním tak, že u něj stimulujeme odpovídající chování. Jde o tzv. Pygmalion efekt (jinak též jako sebenaplňující předpověď) přinášející pozitivní očekávání. (Merton, 2000). Bohužel, právě ve vězeňství podléhá řada základních i odborných zaměstnanců jeho protikladu, tzv. Golem efektu, při kterém presumpce „nenapravitelnosti“ odsouzeného zakládá provokování starých a nežádoucích vzorců chování. Důležité tak je poukázat na skutečnost, že oba zmiňované efekty mohou probíhat více nebo méně

uvědomovaně. A právě zde nalezneme druhý princip působení aktivistů MVS – plně vědomé, cílené a k cíli dlouhodobě trpělivě zaměřované využívání všech možností Pygmalion efektu.

Moderní penologie, definovaná jako věda o trestech a procesu trestání, vyjadřuje své paradigma formulí S-V-P. Ve své podstatě jde o to, aby pachatel trestného činu, kterému byl soudem uložen trest odnětí svobody, případně některý z alternativních trestů, učinil ve svých vnitřních i vnějších psychických procesech, tedy v prožívání a chování, tři symbolické kroky. Prvním z nich je probuzení svědomí, totiž uvědomění si hanebnosti, nehumánnosti a protiprávnosti konkrétního deliktu. Následuje přiznání viny a z něj vyplývající převzetí odpovědnosti za spáchaný protiprávní skutek i jeho negativní, v případě nejzávažnějších trestných činů až tragické následky. Dověšením trivie nezbytných činností je pokání. (Hála, 2014; Hála, 2017) Pod tímto výrazem převzatým z teologie chápe penologie aktivní konání potrestaného člověka a to ve dvou rovinách. Narovnání zločinem pokřivených mezilidských vztahů, které se jako zřetelný penologický trend objevuje až v posledních desetiletích (Johnstone, Ward, 2009), může být realizováno omluvou pachatele oběti a přiměřenou, dnes výhradně finanční, kompenzací utrpených fyzických, psychických a dalších ztrát a škod. Druhá rovina pokání sleduje změny v následném osobnostním vývoji odsouzeného. V průběhu výkonu trestu (zejména trestu odnětí svobody) je s ním zacházeno tak, aby byl motivován k práci na sobě samém ve směru reintegrace, tj. znovu začlenění do svobodné demokratické společnosti. (Hála, 2014; Guschlbauer, Endres, 2019). Právě důsledné naplnění posloupnosti trivie svědomí – vina – pokání (narovnání – reintegrace) je nutnou podmínkou k tomu, aby byl dosažen cíl moderního penologického snažení, kterým je smíření mezi obětí a pachatele a dalším životem potrestaného člověka již v souladu s platnými zákony (život v zákonnosti). (Hála, 2014)

Vlastní práce nejen profesionálních, ale i dobrovolných členů MVS má charakter dlouhodobě doprovázející, převážně poradenský. Je rovněž do značné míry edukační, tj. výchovně vzdělávací. MVS není financováno prostřednictvím PFI, ale je podporováno jednotlivci, sbory a farnostmi jak z domova, tak ze zahraničí. PFI však dodává potřebný know-how pro své registrované programy, posílá školitele a materiály. Z ústředí PFI jsou dobrovolníci k dosahování těchto kompetencí cílevědomě a promyšleně vedeni, školeni a současně i vybavováni kvalitními metodickými materiály. Např. k projektu Building

Bridges, známém též pod názvem Zacheův strom, mají realizační týmy k dispozici Průvodce programem; frekventanti kurzu obdrží Pracovní sešit účastníka (oba textové materiály, které integrují zkušenosti s realizací projektu v řadě zemí světa a citlivě je transformují do českých poměrů, jsou separátními tisky MSV vydanými v roce 2018). (Kabátová, 2017)

Veškerá činnost MVS plně koresponduje s nejmodernějším penologickým trendem akcentovaným především v evropském sociálním prostředí. Program MVS směřující k tomu, aby výkon trestu odnětí svobod byl citlivý k rodině, odkazuje zejména na tristní fakt, že aktem uvěznění jednoho z rodičů jsou vlastně postiženy nejvíce jeho děti. To však nijak nemůže změnit nic na tom, že rychlé odhalení pachatele bez zbytečných průtahů odsouzeného a náležitě potrestaného je nanejvýš spravedlivé a pro společnost žádoucí. (Hála, 2017; Kabátová, 2017) Není přitom v silách MVS pomoci všem potřebným. Práce dobrovolníků v této oblasti je velmi náročná jak časově tak i psychicky, a tak není vhodná pro každého.

1.2.3. Místo Mezinárodního vězeňského společenství v systému postpenitenciární péče v České republice

Řada významných výzkumníků v této oblasti, např. Dirga, Lochmannová, Juříček, Hasmanova Marhánková či Tomášek zkoumali, jak se v práci např. Probační a mediační služby, kurátorů, vězeňských sociálních pracovníků či neziskových organizací s propuštěnými zrcadlí problematika postpenitenciární péče a jaké problémy zjišťují jako stěžejní pro jejich úspěšné znovuzачlenění do společnosti. Na tyto problémy však existovaly různé pohledy mezi např. úřady práce a neziskovými organizacemi. Dle úřadů práce je základní problém zejména v daných osobách a jejich individuálních nedostacích (například v porušování pracovních podmínek, podmínek registrace na úřadu práce). Naopak neziskové organizace vnímaly problematiku spíše z pohledu uspořádaní a poukazovaly na nedostatečné oficiální nastavení, které ztěžuje celý proces znovuzачlenění, jako je neexistence včasné sociálně pracovní intervence po propuštění, nedostatek terénní asistence propuštěným osobám při řešení jejich problémů. I proto samotní propuštění velmi často uváděli, že pokud jim někdo pomohl usnadnit znovuzачlenění do společnosti a řešit jejich problémy, byly to neziskové subjekty, které označovali z hlediska pomoci jako lidské. Všichni účastníci, ať se jednalo o propuštěné

osoby či instituce, víceméně vnímali negativní vliv prizonizace, a to jak tak v psychologickém smyslu (absence schopnosti se autonomně rozhodovat a celková demotivovanost), tak i v praktickém smyslu (nepřipravenosti propuštěných osob s ohledem na konkrétní problémy, s nimiž se potýkají, například nestálým bydlením, materiální deprivací, případně dluhy) (Mertl, 2020).

Na soubor aktivit vězeňských pracovníků aplikovaný s cílem motivovat vězně k práci na sobě samém a tím mu pomáhat zvyšovat jeho šance na život v zákonnosti po propuštění a reintegraci do svobodné společnosti, jež je odborně označován jako ZACHÁZENÍ, by měla plynule navazovat postpenitenciární péče (Hála, 2014). I proto narůstá v České republice význam organizací zaměřujících se na pomoc propuštěným vězňům v této oblasti. Ať již e jedná o organizace zabezpečující zákonem stanovenou postpenitenciární péči (např. probace, sociální kurátor, ambulantní ochranné léčení aj.), nebo organizace, které se propuštěný sám po propuštění rozhodne preventivně navštěvovat. Sem spadají různá pomocná centra, která poskytují poradenství, pomoc při orientaci na svobodě, charitativní organizace aj. To vše zdůrazňuje význam a důležitost spolupráce těchto dvou skupin, jelikož při správné koordinaci a spolupráci je pro osobu po výkonu trestu odnětí svobody mnohem menší riziko šoku ze svobody. Zejména se to týká případů propouštěných z dlouholetých trestů, kdy se náhle ocitnou v zcela odlišném prostředí.

Nestátních neziskových organizací v rámci postpenitenciární péče má Česká republika opravdu velké množství. Lze je dělit podle druhu poskytovaných služeb na:

- Instituce poskytující poradenskou pomoc – tyto instituce poskytují bezplatné poradenství lidem v krizi nebo v nouzi (Romodrom, Podané ruce, Sdružení pro pomoc propuštěným vězňům a lidem v nouzi, Za branou...)
- Instituce poskytující materiální pomoc – do této kategorie patří charity, které poskytují jídlo, oblečení, věci (Česká katolická charita, Adra, Český červený kříž...)
- Instituce poskytující sociální péči – sem se řadí instituce, které nabízejí stravování, hygienické potřeby, zdravotní péči nebo dočasné ubytování (Armáda spásy, azylové domy, domy na půli cesty...)

A kam lze zařadit MVS? Zde je možné bez jakýchkoliv pochybností konstatovat, že MVS se pohybuje v plném rozsahu uvedených služeb (samozřejmě někde více, někde méně) a to v rámci celého území České republiky. To ho řadí mezi nejvýznamnější a

největší nestátní neziskové organizace pohybující se v oblasti poskytování postpenitenciární péče v České republice, a jako součást Prison Fellowship International i ve světě.

Jak již bylo uvedeno výše, všechna konání PFI a MSV vycházejí z tradiční, staletými osvědčené báze křesťanské sociální etiky. Odraz religiozity při působení MSV v českých věznicích se následně projevuje i při mentoringu propuštěných. K tomu využívá i spolupráci s Vězeňskou duchovenskou péčí, se kterou byl úspěšně za účasti Církve bratrské realizován společný projekt METANOIA II (volně přeloženo z řečtiny jako vnitřní proměna), který obdržel cenu ministra spravedlnosti za rok 2018 (VS ČR, 2019)

Ostatně řada církví provozuje charitativní organizace působící na poli postpenitenciární péče. A tak např. pod záštitou Římskokatolické církve je provozována řada charitativních organizací, jejichž služeb mohou propuštění využívat. Přímou cílenou službou je např. poradenské centrum pro propuštěné Al Paso v Třebíči. Aktivní katolíci spravují dva domy na půl cesty pro propuštěné muže. Českobratrská církev evangelická, Československá církev husitská, Církev bratrská a Slezská církev evangelická augsburského vyznání společně provozují diakonie včetně navazujících azylových domů. Propuštění vězni mohou využít azylové domy Armády spásy. Závislým propuštěným poskytuje péči Apoštolská církev ve svých dvou českých centrech Teen Challenge ve Šluknově a Poštovicích. Podíl cca 50% kapacity pro propuštěné platí pro komunitní centra Bétel v Kralupech nad Vltavou, v Litohlavech v centru Vršíček patřící Evangelické církvi metodistické), Ester v Bílém Potoku a Šance podaná ruka v Trinci. (Beláňová, 2020)

1.2.4. Projekty Mezinárodního vězeňského společenství

Dle sekce „Pomáháme“ na internetových stránkách MVS toto společenství v současné době realizuje projekty, které jsou děleny podle cílových skupin dotčených osob:

1) Oběti

Zde je základním projektem Building Bridges (dříve Zacheův strom).

2) Rodiny a děti odsouzených

Pro tuto cílovou skupinu jsou realizovány projekty:

- Andělský strom
- Andělský kemp

- Andělský klub
- Den s dítětem
- Poradenství a péče o rodiny odsouzených

3) Odsouzené

Na odsouzené je směřováno, stejně jako na skupinu Rodiny a děti odsouzených, pět projektů:

- Příprava na propuštění
- Věžňova cesta
- Building Bridges
- Den s dítětem
- Dopisování s odsouzenými

4) Propuštěné

Propuštění vězňové mohou využít následující projekty:

- Mentoring propuštěných
- Klub 2 Ryby
- Potravinová pomoc propuštěným (MVS, 2020, Pomáháme)

Je naprosto nepochybné, že všechny projekty MVS mají svůj obrovský význam nejen pro odsouzené či jejich rodiny, ale i pro oběti trestných činů. Přesto si dovoluji zvýraznit a popsat čtyři projekty, které dle mého tvoří základní osu projektů, na kterých stojí samotná podstata existence MVS. A to jsou:

1) Building Bridges (dříve Zacheův strom), který byl v rámci MVS pilotně vyzkoušen v rámci mezinárodního projektu dotovaného EU v letech 2014-2015. V roce 2016 byl projekt akreditován Ministerstvem spravedlnosti a nyní probíhá opakovaně v mužských i ženských věznicích. Je to jediný projekt svého druhu v ČR. Setkávají se v něm k restorativnímu dialogu nesouvisející oběti a pachatelé (6+6) za přítomnosti facilitátorů po dobu 8 týdnů uvnitř věznice. Hovoří na témata přijetí odpovědnosti za zločin, rozpoznání falešné viny (oběť má pocit, že něčím zločin zapříčinila a pachatel svou vinu popírá), náhrady za čin a diskutuje se o odpuštění. Lidé se snaží vzájemně pochopit, co ke zločinu vedlo, proč se stal právě jim, nebo co vedlo pachatele k tomu, že jednali tímto způsobem.

Probíhá v několika cyklech uvnitř věznic a má vysoce pozitivní dopad na oběti i na pachatele, kteří prvně za zločinem vidí skutečného člověka, kterému někdo ublížil, nikoliv jen paragraf, slyší jeho pocity a prožívají s ním jeho utrpení. Oběť zase vidí zranitelnost pachatele, přestává si ho démonizovat a může mu říci, co cítí a osvobodit se od svých traumat, či osvobození nastartovat. Projekt je dotován Ministerstvem spravedlnosti ČR a z vlastních zdrojů MVS. (MVS, 2020, Building Bridges)

2) Andělský strom

Na stránkách zpravy.aktuálně.cz popisuje Zuzana Hronová dne 13. 9. 2020 ve svém článku „Uvěznili jim rodiče, prožívají trauma. Trestáme i děti vězňů, upozorňují odborníci“, s odkazem na pracovníci MVS Blaženu Kotrsovou, problematiku, která je samotnou podstatou programu Andělský strom, byť na něj ve svém článku nijak nepoukazuje. *"Děti odsouzených rodičů prožívají smutek, nejistotu, bojí se o svého rodiče ve vězení, nejsou si jisté, jestli je má ještě rád. O uvěznění rodiče raději nemluví ze strachu, že se jim budou ostatní smát nebo že se jich budou příliš vyptávat. Se svými obavami se většinou nesvěřují ani druhému z rodičů, prarodičům, pěstounské rodině nebo zaměstnancům dětských domovů, protože jim nechtějí přidělovat starosti. Přijdou si na to samy. Často se stávají terčem šikany. Ačkoli samy zločin nespáchaly, odpykávají si svůj vlastní trest,"* říká Blažena Kotrsová z Mezinárodního vězeňského společenství. *Situace, kterou potomci uvězněných prožívají, je prý srovnatelná s prožitkem úmrtí rodiče. Až na to, že tyto děti nikdo nelituje, spíše naopak. "V dnešní době máme sociální pracovníky, psychology i učitele proškolené k práci s různě vyloučenými dětmi, ale na děti vězňů a jejich specifické potřeby většinou připraveni nejsou",* upozorňuje Kotrsová“. (Hronová, 2020, [aktuálně.cz](http://zpravy.aktuálně.cz))

Projekt „Andělský strom“ je vánoční projekt odesílání dárků dětem odsouzených rodičů a to jejich jménem a s jejich osobním dopisem. Na straně jedné je praktickou pomocí pro vybrané sociálně nejslabší rodiny (dárek dítěti za rodiče, který dárek koupit nemůže), když na straně druhé to pomáhá ke změnám ve vztazích uvnitř rodin (dítě je potěšeno dárkem a dopisem od rodiče což pomáhá k upevnění vztahu nejen jeho, ale i celé rodiny, odsouzený si „polepší v očích rodiny, což často vede i k zahájení jeho návštěv rodinou) ve vězení. (MVS, 2020, Andělský strom)

Na projekt „Andělský strom“ navazuje projekt „Andělský kemp“, který je podporou zejména pro děti vězňů, jejichž rodiny jsou v tíživé situaci. Programy jsou sestavovány

tak, aby posilovaly zejména kompetence komunikační (vhodným způsobem vyjadřovat své emoce, přání, trápení), kompetence k řešení problémů a posilovaly Self-efficacy (sebedůvěra ve vlastní schopnosti, přesvědčení o vlastní způsobilosti dosáhnout nějakého cíle, zvládnout situaci či úkol). (MVS, 2020, Andělský kemp). S Andělským kempem je spojen v součinnosti MVS a Katedrou sociální politiky a sociální práce Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity tříletý výzkumný projekt Rodičovství za mřížemi, který je podporován Technologickou agenturou České republiky. Cílem výzkumu je zlepšit prospívání těchto dětí, o jejichž utrpení a obtížích se jen málo ví a téměř vůbec nemluví. Projekt také poskytne přehled o potřebách dětí a nových rizicích v jejich životě, využitelný především pro pracovníky OSPOD (Orgán sociálně-právní ochrany dětí) a dobrovolníky pracující s dětmi a odsouzenými rodiči. Výstup nazvaný "I nadále rodičem" ukáže postupy k udržení rodičovství za mřížemi. V další fázi se počítá také s návrhy, jak zapracovat status rodičovství odsouzeného člověka do legislativy, tak, aby se při určování podoby trestu myslelo i na zachování kontaktu s dítětem. (MU Brno, 2020). A v neposlední řadě na tyto dva Andělské projekty navazuje další, a to Andělský klub, což je každotýdenní volnočasový klub pro setkávání dětí odsouzených rodičů (MVS, 2020, Andělský klub)

3) Příprava odsouzených na propuštění

Spoluautorka knihy Výkon trestu odnětí svobody citlivý k rodině Gabriela Kabátová, ředitelka MVS, v části Mezinárodní vězeňské společnosti k tomuto programu uvádí: *„Pokud má být dopad trestu na rodinu odsouzeného minimalizován, je třeba, aby odsouzený uvnitř věznice vykonával pravidelnou práci a byl za ní spravedlivě ohodnocen, případně se postupně učil pracovním návykům, pokud nikdy předtím nepracoval, a zejména novým dovednostem. Čas ve vězení je škoda promarnit, je to škoda pro odsouzeného, pro jeho rodinu i pro celou společnost. Je to škoda osobní, společenská a finanční, má velký nepříznivý dopad na rodiny odsouzených i na další nežádoucí závislost na společnosti v případě propuštění vězně na svobodu.“* (Kabátová, 2017, s. 39)

Není úkolem MVS zajišťovat práci odsouzeným v průběhu výkonu trestu, to je v působnosti VS ČR. S cílem je motivovat k samostatnosti a věřit vlastním schopnostem jim však dodává ve spolupráci s vedením některých věznic učebnice, výtvarné potřeby či materiál pro ruční práce. A dokonce je odměňuje za jimi vyrobené věci. Kurzy přípravy

na propuštění, realizované za pomoci MVS, mají pomoci ke změně hodnotového žebříčku odsouzených, k přijetí jejich odpovědnosti za jimi spáchaný čin a zejména empatii s obětí jejich jednání. Vše je tak postaveno na pokání a lítosti odsouzených nad následky jejich chování. V neposlední řadě se Kurzy přípravy na propuštění zabývají také vztahy v rodině včetně vztahů odsouzených s dětmi a partnerem. G. Kabátová k tomu dále zdůrazňuje, že *„Učíme odsouzené správné komunikaci jak uvnitř věznic, tak je připravujeme na typy komunikace, které je čekají za branou.“* (Kabátová, 2017, s.40)

MVS k tomuto projektu na svých internetových stránkách, části Pomáháme propuštěným uvádí *„Příprava na propuštění a mentoring svobodě je projekt, který vznikl na základě potřeb klientů v roce 2011 a dnes jej přejímají další organizace jako modelový.“*

S pachateli pracujeme skupinově uvnitř 7 věznic každý měsíc, rovněž mapujeme jejich individuální potřeby.

Měsíčně se MVS setkává se zhruba 150 vězni.

Do věznic vozíme vždy hudebníky, aby se klienti mohli uvolnit, pracovní poradce, finanční poradce pro oddlužení, sociální kurátory a další.

Vztah je nejdůležitějším faktorem tzv. dezistence, tedy teorie, jak se z pachatelů stávají slušní lidé. (MVS, 2020)

4) Osobní mentoring propuštěných. Tento projekt je předmětem části 1.3. této bakalářské práce.

1.3. Projekt Mezinárodního vězeňského společenství Osobní mentoring propuštěných

1.3.1. Mentoring obecně

Historicky vychází mentoring z řecké mytologie, kde mentor je věkem starší rádce mladým (McKimm et al., 2007). Mentorování tak lze označit jako synonymum pro předávání zkušeností. Je proto jedním z nejstarších a nejrozšířenějších způsobů rozvoje lidí. Jinak řečeno platí, že mentoring znamená proces cíleného vedení a zaškolování lidí v různorodých oblastech lidského konání. Představuje dobrovolný vztah mezi mentorem (učitelem, školitelem, pomocníkem) a mentee (svěřencem). Místem vzniku mentoringu v podobě, jak jej nyní chápeme, jsou USA, a to v reakci na selhání sociálního státu jako nástroje proti sociální exkluzi. Jeden z prvních mentoringových programů tam byl uveden v praxi soudním úředníkem Ernestem Clerkem v roce 1904. Je to jeden z nejnámějších

mentoringových programů nesoucí název Big Brothers/Big Sisters of America (Velcí bratři/velké sestry Ameriky). Primárně je zaměřen na ohrožené děti a dospívající, když využíván je více jak 120 let. V rozmezí 70. a 80 letech 20. století zažil mentoring v USA velký rozmach a stal se běžnou praxí. V Evropě se prosazoval později, až v polovině 90. let se, kdy se začíná rozvíjet ve Velké Británii, která poznala jeho potenciál. (Newburn, Shiner, 2006).

Mentoring však není směřován primárně pouze na děti a mladistvé, ale i mezi další sociální skupiny. V této bakalářské práci se zaměřuji na mentoring dospělých propuštěných vězňů, realizovaný mentory MVS, který je možno definovat jako volně přeloženo „...*činnost ukotvenou ve vyvíjení a upevňování podmínek upuštění od kriminálního chování, rehabilitace a jako přístup v práci s delikventy, který je rozvíjející.*“ (Brown, Ross, 2010, s.31) .

Mentoring dospělých propuštěných vězňů není postaven na vztahu starší mentor jako zkušený člověk na straně jedné a mladší svěřenec, kterého je nutno řídit, na straně druhé. Je postaven na lidském přijetí propuštěného mentorem a jeho vztahu ke svému svěřenci, kterého provází v těžkém období přechodu z vězeňské cely do společnosti. Kontakt mezi mentorem a svěřencem zpravidla začíná ještě v době před propuštěním, aby se postupně navázal vztah, který pokračuje po propuštění. (Trnková, 2015)

A v čem je mentoring úspěšný v boji proti recidivě kriminálního chování? Dle Browna a Rosse lze přínosy mentoringových vztahů rozdělit do dvou rovin. A to do praktické roviny přínosů mentoringu, jako jsou doprovody na úřady, soudy, lékaře, či reference pro propuštěného jako zaměstnance. Druhou rovinou přínosů mentoringu je emoční rovina, kdy mentor je osoba, která nepatří do minulosti trestaného, pomáhá mu vytvářet nový pohled na řešení problémů, je mezi nimi otevřený vztah, kdy mentor nesoudí jeho minulost. A současně jejich vztah proráží sociální izolaci propuštěného. Mentoring lze proto označit jako nástroj rozvoje prosociálního chování (Brown a Rosse, 2010)

Mentoring se tak stal přístupem, při kterém je propuštěnému nabízen vztah. Už pouze tímto je možné označit mentoring inovativní. Vztah totiž nelze zařadit do určité škatulky, či jej nelze ani vměstnat do určité formy. A i proto je každý mentorský vztah jedinečný a má možnost individuálně reagovat na potřeby klienta (Brumovská, Seidlová Málková, 2010).

Jádrem mentorského vztahu je jeho otevřenost, přijetí a důvěra ve schopnost propouštěného napravit se a projít tak vnitřní změnou. Mentor jako osoba nespojená s kriminální minulostí mentorovaného tak může přinést do jeho života „nový vítr“ spočívající v podpoře vytváření nových sociálních vztahů při současném upuštění od starých kontaktů. Tím se souběžně omezuje nejen riziko vrácení se k trestné činnosti, ale současně působí na změnu v uvažování a myšlení propuštěného. Mentor propuštěnému neříká, co má dělat. Mentor s ním probírá různá témata a problémy, které musí propuštěný po opuštění vězení řešit, a tím mu rozšiřuje možnosti uvažování o problémech a jejich řešení. (Trnková, 2015)

Zásadním přínosem mentoringu je, že pokrývá velmi rizikové období v počáteční době po propuštění, kdy vliv prizonizace v kombinaci s neefektivně nastaveným systémem vyřízení dávek v hmotné nouzi, je zcela otevřeným prostorem pro rizikové faktory jako je navázání starých kontaktů, ztráta jakékoli sebedůvěry a sebevědomí v důsledku omezené kognitivní schopnosti řešit problémy, setkání se s neúspěchem a nepřijetím, nedostatek zdravých sociálních kontaktů. Tyto faktory jsou dle teorie upuštění od kriminálního chování důležitými podmínkami ke změně směru života bez trestné činnosti“. (Trnková, 2015, s.30)

1.3.2. Osobní mentoring propuštěných a Mezinárodní vězeňské společenství

Úspěšnost reintegrace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody je podmíněna vzájemnou propojeností činností organizací státního i neziskového sektoru. Ta vychází z úplné a nepřetržité péče počínající již v době výkonu trestu odnětí svobody a pokračující po propuštění. Z pohledu požadavku na úspěšnou reintegraci propuštěných a z hlediska možnosti recidivy trestné činnosti tak lze považovat za velmi rizikové první týdny jejich pobytu na svobodě. Služby poskytované ze strany nevládních neziskových organizací jsou tak klíčovou součástí procesu reintegrace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, kdy jim pomáhají k hladšímu přechodu z výkonu trestu odnětí svobody do svobodné společnosti. (MS ČR, 2019)

MVS k osobnímu mentoringu propuštěných na svých internetových stránkách v sekci Mentoring propuštěných uvádí: „Každý pachatel má svého osobního mentora, který jej po výstupu čeká u brány věznice, nebo u autobusu či vlaku a mentor propuštěného ubytuje a jedná s ním jako s přítelem.

Vztah „profesionálního přítele“ s odsouzeným začíná již za zdí věznice, a dodává pachateli ztracenou důstojnost a lidskost.

Vztah je nejdůležitějším faktorem tzv. dezistence, tedy teorie, jak se z pachatelů stávají slušní lidé.

Mentor pak pomáhá klientovi další měsíce na svobodě, projde s ním veškeré úřady, najde práci, ale i lékaře, zubaře, či jinou odbornou pomoc.

Kontakt někdy přetrvává i roky.

Klient dostane starší mobil a může mentora kdykoli volat, když je v kritické situaci, nebo když se cítí jen osamělý, nebo hrozí, že selže.

Pro tento projekt máme dvouletý grant MPSV, který ale nehradí cestovné, ani telefony, ani ubytování, potraviny, oblečení, hygienu, lékařské pomůcky, brýle, atd. Na to vše dostáváme peníze z darů církvi a jednotlivců.

Klienta nejde jen morálně podpořit, je třeba ho ubytovat a nenechat na ulici hladového, nebo bez léků apod.

Jedná se o náš stěžejní projekt, který opravdu výborně funguje a vězni si jej váží a s velkou úctou se chovají ke svým mentorům- přátelům.“ (MVS, 2020, Mentoring propuštěných)

Stejně jako Ministerstvo spravedlnosti ČR, tak i Gabriela Kabátová, ředitelka MVS, v části Mezinárodní vězeňské společnosti knihy Výkon trestu odnětí svobody citlivý k rodině dochází k závěru, že osobní mentoring propuštěných vězňů nezačíná až jejich samotným propuštěním. Ale že bezprostředně navazuje na projekt přípravy na propuštění, v průběhu kterého jsou připravováni nejen na možné problémy objevující se v prvních dnech a týdnech jejich svobody, ale osobně se poznávají i se svým mentorem. Nutno přitom zdůraznit, že následný mentoring na svobodě se týká jen vybraných propuštěných, kteří o další pomoc a spolupráci žádají. Většina odsouzených totiž okamžik propuštění podceňuje, byť častěji trestaní vězni dobře vědí, že se jedná o tu nejtěžší část trestu. A bez pomoci rodiny a rodinného zázemí se propuštěný dostává do téměř neřešitelné situace. Je totiž smutnou pravdou, že cca první dva měsíce nikdo, tedy ani stát, neřeší, co mají do obdržení dávek, což trvá někdy i déle než dva měsíce, jíst či kde bude bydlet. MVS hmotně pečuje zejména o osamocené propuštěné, případně pomáhá i těm, kteří se sice vracejí do rodiny, ale rodina jim v ten okamžik pomoci nemůže. I proto je důležitá práce s propuštěným i jeho rodinou v době ještě před jeho propuštěním.

Již bylo výše uvedeno, práci s propuštěnými stavi MVS na pomoci věřících a to v rámci celé republiky. Jestliže v době před propuštěním sdělí odsouzený dobrovolníkům MVS kam po propuštění z vězení odchází, může MVS oslovovat církve v tom místě, kam odchází. Pokud oslovená církev i potřebný člověk mají dobrou vůli i zájem, lze pomoc najít všude. V takovém případě je potřeba k pomoci zájemce alespoň základně vyškolit, nebo jim dodat školicí materiály, aby nedělali zbytečné chyby. (Kabátová, 2017)

Tato práce by neměla vyznít jako nějaká oslava MVS za jejich práci pro propuštěné vězně, jejich rodiny či oběti trestných činů. Měla by ale ukázat a pochopit až niterné důvody nejen MVS, ale zejména mentorů, vedoucí je k pomoci těmto lidem. Měla by ukázat, a doufám, že se to i daří, že dobrovolnická pomoc těm, o kterých si většina společnosti myslí, že si to nezaslouží, je nevyčísitelnou hodnotou. Z materialistického pohledu samozřejmě to lze vyhodnotit jako finanční úlevu státu. Zejména dá-li se na stůl, že každý vězeň stojí stát cca 1.000,- Kč za den pobytu ve vězení, že neodvádí daně, po propuštění z vězení bude ve většině pobírat různé podpůrné dávky atd. Statisticky by samozřejmě šlo i stanovit míru pravděpodobnosti, kolik lidí se díky dobrovolníkům a jejich činnosti nestane obětí trestného činu, kolik propuštěných začne pracovat, neskouzne k drogám či se nestane bezdomovcem. Případně, kolik obětí se začne zbaví svých traumat, či kolik rodin odsouzených se nerozpadlo (Kabátová, 2017). Paní ředitelka k tomu za MVS říká: *„Pokud se i jeden člověk změní, najde si práci, nerozpadne se mu rodina a bude dobře vychovávat své děti, platit daně a nevrátí se ke kriminálníké minulosti, má dobrovolnictví nedozírný smysl. Nejde ani dost zmapovat, jak pomoc odsouzeným a všem , kterých se dotkl zločin, působí na duše lidí, na jejich znovunalezené lidství, pochopení vlastní hodnoty a jak tato péče ovlivňuje nejen je, ale jejich rodiny , zejména děti, přátele, sousedy, ale i samotnou církev a dobrovolníky. Ne všechno lze obsáhnout statisticky, a tak si MVS uvědomuje, že nikdy plně nepopíše či dokonce neuvidí všechny skutečné dopady své činnosti.“* (Kabátová, 2017, s. 42)

2. Cíl práce a výzkumné otázky

2.1. Cíl práce

Cílem této práce je deskripce činností a problémů mentorů obecně prospěšné společnosti při mentoringu s propuštěnými osobami z výkonu trestu odnětí svobody, včetně zjištění jejich relevantních názorů a postojů k problematice mentoringu.

2.2. Výzkumné otázky

Cíl práce definovaný výše a znalosti načerpané z literatury mě vedly ke zvolení těchto výzkumných otázek:

1. Jaká motivace vedla mentory k účasti na mentoringu osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.
2. Jaký význam na práci mentorů má podpora mentorů ze strany MVS?
3. Co mentoring přináší osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody?
4. Co mentoring přináší samotným mentorům?

3. Metodika

Z výše představených výzkumných otázek je patrné, že jde o získání hlubších poznatků o procesu mentoringu se zvolenou cílovou skupinou. Na základě načerpaných teoretických znalostí o procesu mentoringu a toho, co mu předchází, se pokusím o prozkoumání mentoringu s propuštěnými osobami z výkonu trestu odnětí svobody v prostředí české organizace Mezinárodní vězeňské společnosti, a.z., a to z pohledu mentorů.

V souladu se závěry Creswella, který považuje kvalitativní výzkum za „...*proces hledání porozumění*“ (Creswell, 2002, s.50) jsem si zvolil k dosažení vytyčeného cíle kvalitativní výzkum. Výzkum probíhal v období od 8.2.2021 do 1.3.2021. V tomto časovém období odpovědělo 5 respondentů. Analýza předložených odpovědí by měla přinést poznatky, které by osvětlily motivaci respondentů k účasti na mentoringu s propuštěnými osobami z výkonu trestu odnětí svobody.

3.1. Výzkumné metody

S ohledem na výzkumné otázky jsem zvolil kvalitativní výzkum, který je založen na polostrukturovaných rozhovorech. Hendl (2005) popisuje tento způsob jako rozhovor pomocí návodu, kde návod představuje připravená témata a k tomu podotázky, které mohou být variabilně použity. Jelikož pro sledování výzkumných otázek bylo podstatné zjistit pohledy respondentů a jejich zkušenosti s mentoringem, připravil jsem otázky variabilním způsobem umožňující přirozený průběh rozhovoru.

Základní strukturu otázek jsem koncipoval opět dle Hendla (2005) tak, aby vedly k přirozenému a plynulému toku odpovědí. Proto jsem na zvolil otázky popisného charakteru na které navazují otázky vyžadující konkrétní odpovědi. Ty jsem zvolil na základě teoretického východiska procesu mentoringu z naší i zahraniční literatury, jak jsem představil v první části práce.

Hlavní témata pro rozhovory:

- úvodní otázky
- podněty pro realizaci mentoringu
- podpora mentorů ze strany MVS
- průběh mentoringu

- přínos mentoringu pro mentora

Po prostudování zaslaných odpovědí jsem přistoupil k prvotní analýze dat, která měla podobu otevřeného kódování, jakožto dle Strausse a Corbinové simplifikujícího kroku, který umožňuje nacházet různé indikátory jevů a jejich spojitosti (Strauss, Corbin, 1999). Současně dle Hendla *otevřené kódování odhaluje v datech určitá témata. Tato témata jsou nejdříve na nízké úrovni abstrakce. Mají vztah k položeným výzkumným otázkám, k přečtené literatuře, k pojmům používaných účastníky nebo jde o nové myšlenky vznikající, jak výzkumník proniká k textu* (Hendl, 2005, s. 247). Jenom na okraj je nutné poznamenat, že termín „kódování“ je zavádějící, neboť odkazuje k mechanické činnosti. Kódování v kvalitativním výzkumu má k mechanickému úkonu velmi daleko. Směřuje k vytvoření teorie, což je popis vzorce v datech (Auerbach, Silverstein, 2003).

S ohledem na výzkumné otázky jsem k následné analýze dat přistupoval z pohledu určité předběžné kostry témat – kategorií, specifikující proces mentoringu. A tak se při následné analýze postupně rýsovala témata, která logicky zapadala do kostry hlavních témat. Tato témata sloužila jako obecnější kategorie, ke kterým se v průběhu analýzy odpovědí navazovaly kódy (Strauss, Corbin, 1999). Tato metoda kódování mi umožnila systematizovat získaná data a orientaci při další analýze dat (Hendl, 2005).

V určitých případech jsem pro doplnění potřebných informací kombinoval analýzu rozhovorů s analýzou informací získaných ze stránek MVS umístěných na internetu.

3.2 Výběr vzorku respondentů

Základní podmínkou pro výběr respondentů bylo, aby respondent měl zkušenost s mentoringem dospělých propuštěných vězňů (případně vězňů s podmíněným propuštěním) a současně jej prováděl pod hlavičkou MVS. Jiné požadavky na výběr respondentů, např. na věk respondentů, vzdělání či dobu jejich účasti na mentoringu jsem si nestanovil, protože tím by došlo ke zploštění výsledků analýz výzkumných otázek. Podařilo se mi získat pět respondentů, když v níže uvedené tabulce č. 2 jsou uvedena jejich základní demografická kritéria. Byť od některých respondentů jsem získal souhlas uvést ve své práci jejich plné osobní údaje, uvádím všechny pouze pod jejich jménem bez příjmení, protože jsem nezískal souhlas všech.

3.3. Reflexe vlastní zkušenosti s tématem výzkumu

Přiznávám, že s tématem reintegrace vězňů do běžného civilního života po jejich propuštění z výkonu trestu a na to navazující mentoring jsem se setkal až v okamžiku výběru tématu pro svoji bakalářskou práci. Všechny základní informace jsem tak získával pouze z literatury, článků v časopisech a internetových stránek organizací, které se tímto tématem zabírají. Moje motivace pro tuto práci tedy spočívala v tom, že jsem chtěl zejména porozumět tomu, co osoby věnující se mentoringu k němu přivedlo, co při něm pociťují, a co je u toho drží. A samozřejmě také zjistit, jak jim v jejich práci pomáhá MVS.

Současně jsem přesvědčen o tom, že moje předchozí neznalost tohoto tématu nebyla na škodu prováděného výzkumu, možná naopak, protože nejsem nijak ovlivněn nějakou vlastní zkušeností. Naopak jsem se zcela podal důvěře v pravdivost a upřímnost výpovědí respondentů. Jelikož se nejedná o otázky zaměřené až tak na hodnocení služeb organizace, byť tam také několik takových je, ale na jejich prožívání, tedy na jejich osobní záležitosti, nemám důvod jejich odpovědím nevěřit. Naopak to, že se osobně neznáme, a pro účast v mém výzkumu je požádala osobně ředitelka MVS paní Kabátová, je mohlo motivovat více se při svých odpovědích otevřít.

4. Výsledky

4.1. Výsledky rozhovorů

V této části představím výsledky analýzy rozhovorů seřazené do tematických okruhů jednotlivých témat, která budu demonstrovat pomocí úryvků z přepsaných rozhovorů. Na konci provedu shrnutí výsledků a zodpovím na výzkumné otázky.

Z analýzy rozhovorů s respondenty vyplývají určité tematické okruhy tvořené hlavními tématy a podtématy. Pro přehlednost tyto okruhy, témata i podtémata uvádím nejprve v tabulce č. 1, Souhrn tematických okruhů, hlavních témat a podtémat, kdy dále se již budu věnovat jednotlivým tématům a jejich interpretacím zvlášť.

Pro přehlednost a zjednodušení budu v další části této práce označovat osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody jak klient.

Tabulka č. 1 Souhrn tematických okruhů, hlavních témat a podtémat

TÉMATICKÉ OKRUHY	HLAVNÍ TÉMATA	PODTÉMATA
Úvodní údaje	Demografické údaje	Jméno, příjmení
		Věk
	Vzdělání a zaměstnání	Vzdělání
		Zaměstnání
Motivace pro mentoring	Podněty pro realizaci mentoringu	Délka mentoringu
		Setkání s možností dělat mentoring
		Začátky
Mentoring	Podpora mentorů ze strany MVS	Podmínky pro mentoring
		Školení a materiály

	Průběh mentoringu	Výběr klienta
		Setkání s klientem
	Klient a mentoring	Problémy klienta
		Recidiva klientů
		Ukončení spolupráce s klientem
		Přínos mentoringu pro klienta
	Mentor a mentoring	Obtížnost mentoringu z pohledu mentora
		Přínos mentoringu pro mentora

4.2. Úvodní údaje

Z tabulky č. 2 je patrné, že respondenti jsou rozloženi v různých věkových skupinách a vzdělání. Mentoring provádějí vedle svého občanského zaměstnání ať již mimo MVS, z.s., nebo v MVS, z.s.. Již tyto údaje, samozřejmě za podpory analýzy dalších okruhů, umožňují udělat pro tento tematický okruh závěr, že pro účast mentoringu pomáhající začlenění se propuštěných vězňů z výkonu trestu odnětí svobody do společnosti není vůbec rozhodující věk, vzdělání či zaměstnání mentorů. Rozhodující je vždy uvědomění si potřeby každého z nich podat pomocnou ruku těm, kteří si to dle většinové společnosti nezaslouží.

Tabulka č. 2 Vzorek respondentů dle demografických kritérií

JMÉNO	VĚK	VZDĚLÁNÍ	DÉLKA MENTORINGU	ZAMĚSTNÁNÍ
Květoslava	72	VŠ	27	Kaplanka VSČR, MVS

Lenka	59	SŠ	5	MVS, z.s.
Martin	44	VŠ	1	fotograf
Jana	neuveďeno	neuveďeno	5	neuveďeno
Gabriela	neuveďeno	neuveďeno	15	MVS, z.s.

Pro potřeby této práce je tak nejvýznamnějším údajem doba po kterou mentoring provádějí. Zde se nacházíme v rozmezí od 1 do 27 let získaných zkušeností, což považuji pro tuto bakalářskou práci za velkou výhodu. Tento časový snímek umožňuje sledovat vývoj mentoringu téměř od jeho počátku v ČR. Ukazuje na postupné vzdělávání se na straně mentorů i růst podpory ze strany neziskových organizací, v tomto případě MVS. Současně nám tento časový rozsah umožní snáze analyzovat výsledky průzkumu v jednotlivých tematických okruzích a tématech.

4.3. Motivace pro mentoring

4.3.1. Podněty pro realizaci mentoringu

V tematickém okruhu nazvaném Motivace pro mentoring jsem analyzoval jedno hlavní téma a to Podněty pro realizaci mentoringu se třemi podtématy. Prvním podtématem jsou odpovědi ohledně délky doby, po kterou respondenti provádějí mentoring., když toto podtéma je přímo propojeno s podtématem řešící otázku setkání se respondentů s mentoringem. Přes stručnost odpovědí mají získané údaje velký význam k odpovědím na hodnocení dalších podtémat, kdy zkušenosti respondentů s mentoringem jsou v již citovaném rozmezí 1 až 27 let. Žádný z respondentů se k mentoringu nedostal náhodou. U všech rozhodnutí dělat mentoring zrálo postupně v návaznosti na jejich předchozí pracovní zařazení případně dobrovolnickou činností. Dokonce se dá udělat závěr, že u všech respondentů to byl krok očekávatelný a předpokládaný.

Např. Martin, který mentoring provádí nejkratší dobu ze všech, o svém rozhodnutí uvedl **„Pracoval jsem, jako dobrovolník v neziskové organizaci ca 7 let, byl jsem osloven napřímo.“**, když na otázku co jej motivovalo napsal **„Pomoc lidem v nouzi, nebo nějak potřebným – v tomto případě v oblasti vězeňství. Jak na straně pachatelů, tak na straně**

obětí. Zaujalo mě silně téma restorativní justice a možnosti se aktivně podílet na unikátním projektu v ČR. Motivovalo mě to vnitřně, jak pomoci účastněným, tak osobně k lepšímu pochopení a vzdělání v problematice restorativní justice. A pak celkové zaměření a charakter organizace, která za projektem vede – Mezinárodní vězeňské společenství.“

Lenka, která se mentoringem zaobírá 5 let měla k němu jinou cestu. Uvedla „*Původně jsem si chtěla dopisovat s odsouzenými. Při vstupu do věznic a práce s odsouzenými se přímo nabízel mentorink, do kterého jsem vstoupila.*“, když jako motiv pro ni byla pomoc lidem na okraji společnosti. „*Celý život jsem pomáhala slabším lidem pomáhat k nějakým potřebám, ať materiální nebo sociální. Práci v MVS se naskytlo realizovat pomoc lidem na okraji společnosti.*“

A úplně jinak se k mentoringu dostala Květoslava, jež jej začala dělat již v roce 1994 jako kaplanka VS, tedy nejdříve ze všech respondentů. Její odpověď na otázku jak se setkala s mentoringem a co jí k tomu motivovalo napsala „*Vyplývalo to samozřejmě z potřeby doprovázet některé klienty, se kterými jsem dlouhodobě pracovala ve věznici. V té době se ovšem o mentoringu ještě nehovořilo, postpěče byla v plenkách, v podstatě neexistovala.*“

Gabrielu motivovala „*POTŘEBNOST. LIDÉ, KTERÍ NEMAJÍ RODINU JSOU PO VÝSTUPU Z VĚZNIC BEZ POMOCI ZTRACENÍ.*“ K tomu není co dodat. Krátké, ale naprosto výstižné.

V odpovědích na otázku svých začátků v této agendě odkazovali respondenti na své obavy i naivitu či postup stylem pokus - omyl na straně jedné i na radost v okamžiku, kdy jim klient projevil vděk za jejich pomoc.

Jana na svůj začátek vzpomněla takto „*První zkušenost jsem měla s pánem, který opouštěl věznici po 12 letech. Byl velmi nejistý, plný strachu. Několikrát se ujišťoval, že opravdu přijdeme pro něj až k vězení. Byl rozhodnut, že pokud nepřijdeme, rozbije nějakou výlohu cihlou, aby se dostal nazpět, kde cítil, že má aspoň své jisté. Koupili jsme mu jízdenky a učili, jak jezdit MHD, provázeli jsme ho na všech úřadech a doprovodili do azylového domu, nakoupili potraviny. Byl moc vděčný.*“

Květoslava, která pravděpodobně s mentoringem začínala mezi prvními v rámci ČR napsala „*Samozřejmě to byla cesta pokus – omyl – překvapení (na počátku většinou ne*

příjemné). Teoretické zkušenosti se v té době sehnat nedaly, spolupráce duchovních s psychologi byla v plenkách, většinou se na lidi z církve ve VS dívali jako na naivní amatéry a měli pravdu.“ (pozn. autora. zkratkou VS je myšlena Vězeňská služba)

A Gabriela své počátky popsala takto „OBAVA A HLAVNĚ NAIVITA. MOJE PRVNÍ KLIENTKA PŘEDSTÍRALA PO DOBU NĚKOLIKA LET BĚHEM VTOS INVALIDITU. CHODILA O DVOU HOLÍCH, BYLA TĚLNATÁ A STARŠÍHO VĚKU. PO VÝSTUPU HOLE KOUSEK OD VĚZNICE ODHODILA DO KUFRU MÉHO AUTA A TĚMĚŘ SE ROZBĚHLA. VZALA JSEM JÍ NA OBĚD DO RESTUARACE, KDE BYLY TOALETY V PODZEMÍ, VE VTOS JI POMÁHALY ZE SCHODŮ A DO SCHODŮ DRUZÍ, V RESTAURACI SEBĚHLA AVYBĚHLA VELMI LEHCE. POTÉ SE ODMÍTLA DÁT ODVÉZT NA PŘIPRAVENÝ AZYLOVÝ DŮM, ALE ZADALA ADRESU ROMSKÉ VESNICE (SAMA ROMKA NEBYLA), ZDE JI PŘÍVÍTALO ŠÍROKÉ SPOLEČENSTVÍ A JÁ JSEM MĚLA CO DĚLAT, ABYCH VČAS ODJELA, BEŽELA MI AUTEM CELÁ SKUPINA MLADÝCH ROMŮ A SNAŽILI SE MĚ ZASTAVIT. TATO ZKUŠENOST ALE BYLA JEDINÁ, DALŠÍ UŽ BYLA SERIOZNÍ POMOC VYTYPOVANÝM LIDEM, KTEŘÍ BYLI V NOUZI.“

Oproti tomu Martin, který mentoring provádí „teprve“ 1 rok, byl před jeho začátkem připravován již mnohem důkladněji za pomoci MVS i dalších zkušenějších mentorů. U něj se ukázalo MVS jako organizace využívající pro výchovu svých členů nejen nejmodernější poznatky vědy, ale i zkušeností svých členů. Jeho začátky mentoringu lze označit jako ukázkové, když on sám je popsal jako „**Především prakticky „seznamovací“ – prošel jsem praktickým školením, četl podklady, dokumenty, průvodce programem, účastnil jsem se setkání, porad atd. Studoval jsem též literaturu týkající se restorativní justice. Zároveň jsem měl výhodu zkušenosti na pozici dobrovolníka pro MVS, jelikož u jeho zrodu stála před 10 lety moje matka a téměř od začátku jsem nějakým způsobem zapojen (nnávštěvy vězení, setkávání s pachateli, obět’mi atd.)”**

4.4. Mentoring

S okruhem témat nazvaným Mentoring jsem po důkladné analýze spojil čtyři hlavní témata. A to Podpora mentorů ze strany MVS, Průběh mentoringu, Klient a mentoring a Mentor a mentoring.

4.4.1. Podpora mentorů ze strany MVS

Podpora mentorů ze strany MVS jako jedno z hlavních témat tohoto tematického okruhu mi vyšlo jako jedno z nejvýznamnějších témat vztahujících se k předmětu tohoto výzkumu. Ukazuje na vývoj této neziskové organizace při organizaci mentoringu navazující na zkušenosti získané od mezinárodní organizace Prison Fellowship International jehož je nedílnou součástí tak, jak je popsáno v první části této práce. Samozřejmě při využití poznatků získaných v průběhu mentoringu vlastní cestou.

Na odpovědích Gabriely a Martina lze ukázat posun v přípravě adeptů na výkon mentoringu, kdy nelze tak zcela využít odpovědi Květoslavy, která měla pro mentoring určitou průpravu ze své pastorační činnosti v rámci VS. Proto na otázku, zda o jí byly kladeny pro výkon mentoringu nějaké podmínky jako je vzdělání či zkušenosti odpověděla „*Pro vstup duchovních do věznic v rámci duchovenské péče jsou pravidla stanovena zákonem o církvích. Pastoračně působit (i jako dobrovolník) může pouze člen církve, která má tzv. zvláštní práva a musí mít rovněž pověření vedení své církve, o možnost vstupu pak rozhodne ředitel věznice. Zastitující organizací byla tehdy Vězeňská duchovenská péče o.s. (dnes z. s.). Teprve v r. 2010 vzniklo Mezinárodní vězeňské společenství, které nepůsobí ve věznicích ČR pastoračně, ale cíleně sleduje svými programy vytvořit jakýsi most mezi vězením a skokem do reality běžného života. Toto dříve citelně chybělo.* „

Zatímco Gabriela uvedla, že žádné podmínky jí při začátku nebyly kladeny, protože první byla snaha pomáhat těm, o které neměl nikdo jiný zájem, uvedl Martin následující „*ANO i NE 🙄 – podmínkou pro mentoring konkrétního programu Building Bridges, kterého jsem se poslední rok účastnil bylo dané školení a studium materiálů atd. Ale zároveň organizace neklade podmínky na vzdělání nebo zkušenost pro pomoc potřebným, jako takovou. Ty jsem získal postupně v rámci dobrovolné práce. Zároveň jsem v rámci prvního roku pracoval jako mentor ve dvojici se zkušenějším mentorem a sledoval jeho práci*“.

Výše uvedené tak jednoznačně potvrzuje, že MVS si uvědomilo nutnost přípravy adeptů na mentoring, byť z následné otázky zda kandidáti na mentoring prodělali školení vyplynulo, že všichni ano, ale za nejdůležitější ve většině považují průběžně získávané vlastní zkušenosti. To jenom potvrzuje všeobecně známou skutečnost, že vzdělání a školení jsou sice pro jakoukoli činnost důležité, ale vlastní zkušenosti získané v průběhu

času jsou ty, které rozhodují o úspěšnosti konkrétního jedince. Zde si dovolím citovat mého dědu, který na stavbě říkal začínajícím zedníkům „*dokud si neošaháš cihlu tak, abys ji dobře položil, tak jsi pořád jenom zedník teoretik*“.

Gabriela k tomu uvedla „*ANO, ALE NENÍ NAD VLASTNÍ ZKUŠENOSTI, TY JSOU NEPŘENOSITELNÉ. AI NOVÉ LIDI NIJAK NECHRÁNÍM PŘED ZÍSKÁNÍM ZKUŠENOSTI. KAŽDÝ MUSÍT PROJÍT URČITOU ŠKOLOU ŽIVOTA A SVÉHO ODHADU.*“

Květoslava odpověděla , že „*Moje zkušenosti vyšly z praxe a různých školení nabízených zpočátku VDP, VSČR a ze spolupráce s psychologem věznice v době, kdy jsem vstoupila do kaplanské služby (která vznikla v r. 1998), také z publikací prof. Hály.*“

A i odpověď Lenky potvrzuje výše uvedené, když napsala „*Ano, hlavně se jednalo o to s jakými klienty budeme v kontaktu, jak s nimi jednat, jak si chránit soukromí, víceméně byly učednické zkušenosti, které se ukázaly jako jedinečné, protože jsem mohla využít své potenciály pro práci s klienty*“.

Jako závěr k tomto tématu využiji odpověď Martina, kterou lze považovat za přesnou analýzu této otázky, ke které není více co dodat: „*zároveň je ale důležitá zkušenost vlastní se setkáváním s pachateli, celkově s prostředím, kterého se mentoring týká. Školení pomáhá především z praktického pohledu – sumarizovat, ujasnit pravidla atd. ale je nutná spíše osobní zkušenost, motivace, odhad a cit, empatie, potřeba pomáhat, hodnoty....*“

4.4.2. Průběh mentoringu

Průběh mentoringu v sobě zahrnuje jak výběr klienta, tak i setkání s ním. Jedná se o první kroky k mentoringu konkrétní osoby, což je považováno za jednu z nejdůležitějších etap mentoringu. V tyto okamžiky se navazují první kontakty, dochází ke vzájemnému poznávání a mentor získává i informace o požadavcích klienta. Naši respondenti se shodli v tom, že si klienta nevybírají, když se snaží pomoci každému, kdo pomoc potřebuje a je připraven a ochoten ji přijmout.

Gabriela k tomu uvedla „*VE VĚZNCI NABÍZÍME POMOC LIDEM, KTERÉ NIKDO VENKU NEČEKÁ. JSOU TO LIDÉ BUĎ BEZ RODINNÉHO ZÁZEMÍ, NEBO S VELMI PROBLEMATICKÝM ZÁZEMÍM. NĚKTEŘÍ KLIENTI ZKOUŠÍ NAVÁZAT KONTAKT UVNITŘ VĚZNICE SE VŠEMI ORGANIZACEMI, KTERÉ TAM DOCHÁZEJÍ, NEDIVÍM*

SE JIM, MAJÍ STRACH. JINÉ JE TŘEBA KE SPOLUPRÁCI POVZBUDIT, TAKÉ MAJÍ STRACH, ALE Z JINÝCH VĚCÍ. NEDŮVĚŘUJÍ SLÍBENÉ POMOCI, NEBO SE CHTĚJÍ VRÁTIT K ALKOHOLU A DROGÁM, I TUTO JEJICH SLABOST CHÁPU, ALE ZKOUŠÍME NABÍDNOUT NĚCO VÍC.“

Květoslava má oproti ostatním respondentům výhodu své pastorační práce ve věznici. Proto je logická její odpověď *„Vzhledem k mému zaměstnání (kaplan je zaměstnancem VSČR) se kontakt navazuje již během výkonu trestu, takže klienta znám. Většinou jde o doprovázení u těch, kteří uvěřili a pravidelně docházeli na moje aktivity do vězeňské kaple.“* Květoslava je sice déle ve styku ještě před jeho propuštěním a může si jej na mentoring svým způsobem připravovat, ale i u ní platí, že klientem se jí stane ten, který si o pomoc požádá.

Obdobný závěr lze odvodit i z odpovědi Martina *„Nejsem přímo součástí výběrového procesu, ale vím, že MVS se snaží pomoci maximálně a téměř pomoc neomezovat. Samozřejmě klient/potřebný musí o pomoc stát“.*

Odpověď Jany považují za tu, která ve své stručnosti zcela vystihuje podstatu výběru klienta: *„Každému nabízíme svou podporu, nikoho neodmítáme.“*

Velmi zajímavé bylo zjištění, co zanechalo na respondentech jejich první setkání s klientem. Lenka hovoří o silných emocích, které to na ní zanechalo. *„Jedinečné. Vnímat emoce člověka, že je na svobodě a že má novou možnost začít znovu. Bylo to před bránou věznice, byl to klient, s kterým jsme pracovali ve VTOS.“*

Že první klient zanechá hlubokou vzpomínku je zřejmé z odpovědi Gabriely. S tou, jak Gabriela vzpomíná, si vytvořila dlouholeté profesionální přátelství. Gabriela uvedla *„PRVNĚ SE NA MĚ OBRÁTILA UVNITŘ VĚZNICE VELMI VYSOKÁ A HŘMOTNÁ ŽENA . CHTĚLA SE SETKAT PO VÝTUPU Z VTOS, KDE BYLA ZA ZABITÍ. NĚKOHO UDEŘILA VÍCE, NEŽ CHTĚLA. KDYŽ JSEM SE JÍ PTALA NA POMOC S PRACÍ, ODPOVĚDĚLA, ŽE MÍSTO VŽDY NAJDE, PROTOŽE JE ŘEZNICE. MOC CHUTI NA POMOC JSEM TEDY NEMĚLA. PO ČASE NÁS NAVŠTÍVILA V KLUBU, KDE JSEM S NÍ ČASTO PŘEDEM SAMA CHYSTALA OBČERSTVENÍ A NAKONEC JSME MĚLY MNOHO LET KRÁSNÉ PROFESIONÁLNÍ PŘÁTELSTVÍ, KTERÉ SKONČILO SMRTÍ KLIENTKY NA SQUOTU, KDE CHTĚLA BÝT ZCELA ZBYTEČNĚ KVŮLI SVĚMU MILENCI. JEJÍ*

SMRT SE DOPOSUD NEOBJASNILA, JEŠTĚ DEN PŘEDTÍM JSEM S NÍ MUVILA BYLA V POŘÁDKU“.

Martinova odpověď sice částečně směřuje k otázce co jej přimělo k účasti na mentoringu propuštěných, protože jeho odpověď reaguje na prvním setkání s propuštěným vězněm, ne svým prvním klientem, ale dopad tohoto setkání na něj tak, jak to popsal ve své odpovědi jednoznačně naznačuje jaký to má dosud pro něj i po tolika letech význam. *„Setkal jsem se s propuštěným vrahem ještě v době, kdy jsem nepracoval pro MVS. Bylo to v USA v rámci dobrovolnické práce, jako student ca v 18 letech. Byl to velký (tělesně) Afroameričan, který pořádal přednášky o jeho osobní transformaci a víře v Boha. Podal mi velkou ruku a bylo to nesmírně silné. Měl velmi laskavý pohled a působil neskutečně klidně a vyrovnaně a přátelsky. Vyzářovala z něj velká vnitřní pokora a láska. Bylo to pro mě velmi zvláštní a zároveň silné setkání. Uvědomil jsem si, jak je možné, aby se každý člověk mohl změnit a paradox, jak tento člověk teď zjevně šíří naději a laskavost a snaží se o pomoc druhým. Mělo to na mě velký vliv a cítil jsem i určitý stud ve smyslu, jak lehce můžeme soudit druhé. To neznamena automaticky naivitu v jednání s klienty, které potkávám nyní. Ale respekt a pokora vůči druhému člověku“.* Martin ve své zpovědi, jinak jeho odpověď nelze nazvat, odhalil samu podstatu toho, co vede lidi jako on k pomoci propuštěným vězňům. Je to respekt a pokora vůči druhému člověku který potřebuje pomoc, byť by ten spáchal nejhorší zločin co lze spáchat.

4.4.3. Klient a mentoring

S hlavním tématem Klient a mentoring jsou spojena podtémata a to Problémy klienta, Recidiva klientů, Ukončení spolupráce s klientem, Přínos mentoringu pro klienta. Celé toto téma v sobě zahrnuje otázky vztahující se přímo k osobě klienta, jež mají samozřejmě přímý vztah na jeho spolupráci s mentorem.

Problémy klienta výrazně určují směr spolupráce mezi ním a mentorem. Gabriela to shrnula stručně vyjmenováním jednotlivých problémů, se kterými se propuštěný vězeň potýká bezprostředně po svém propuštění. Uvedla *„UBYTOVÁNÍ, ZAMĚSTNÁNÍ, SMYSL ŽIVOTA, ODPUŠTĚNÍ SOBĚ SAMÉMU, NEPODLEHNUTÍ NAŠTVÁNÍ A NA ÚŘADY PRÁCE, KDE NENAJDE KLIENT POCHOPENÍ, NALEZENÍ NOVÉHO HODNOTNÉHO ZÁZEMÍ, NADĚJI, ŽE NÁVRAT ZVLÁDNE, ZMĚNU STEREOTYPŮ V CHOVÁNÍ A STRATEGI PŘEŽITÍ. „*

Jana to doplnila o dva důležité problémy propuštěných vězňů, jež mají významný vliv na případnou jejich případnou recidivu a to „*jak odolat pokušením, jak se distancovat od bývalých přátel*“.

Květoslava provedla porovnání s minulostí a zjevně spokojeně konstatovala, že „*V současné době je to o dost lepší, uvidíme ale, co přinese propad ekonomiky po kovidové době.*“ To je samozřejmě velice pozitivní zjištění.

Stejně tak Martin upozornil na problém, který se může zdát jako malicherný, ale až při zamyšlení se nad ním si uvědomíme, jak jsou pro propuštěné důležité. Ukázal na jejich potřebu lidského kontaktu, tedy to, co naprosté většině z nás připadá naprosto normální. ***Často se obrací i s potřebou „obyčejného“ lidského kontaktu. Laskavost těmto lidem velmi chybí. Zvláště klientům ve výkonu trestu je velmi vzácné, že s nimi někdo jen „normálně“ a s respektem hovoří a naslouchá. Někdy se obrací i s prosbou o modlitbu.***

Recidiva klienta, jako další podtéma rozhodně není tím, co by mělo, byť minimálním způsobem, házet stín na snahu MVS či jednotlivých mentorů pomoci propuštěným vězňům zařadit se zpět do společnosti. Recidiva je v plné šíři odpovědnosti těch, kteří páchají trestnou činnost bez ohledu na její následky.

Květoslava to komentovala svojí vzpomínkou následovně „*Když jsem byla „nováček“, stěžovala jsem si jednou zkušenému řediteli naší věznice: „Pane řediteli, já to asi neumím, už se mi dva vrátili!“ Na jeho moudrou a úžasnou odpověď si pamatuji dodnes – je hluboce pravdivá. Tehdy mi řekl: „Víte, někdo se musí víckrát vrátit, aby pochopil.*“

Gabriela se k problematice recidivy vyjádřila následovně ***ODHAD JE ALE VELMI NEPŘESNÝ, V ODHADECH SE OSTATNĚ LIŠÍ I JEDNOTLIVÉ STÁTY. JAK DLOUHO PO VÝSTUPU Z TRESTU ODPOČÍTÁVAT? U NÁS JE TENTO ODPOČET ABSOLUTNÍ. V ZAHRANÍČÍ SE JEDNÁ TŘEBA O DOBU TŘÍ LET, PO NÍ SE DALŠÍ TREST POČÍTÁ JAKO PRVOTREST. STEJNĚ TAK MY, EXISTUJEME 10 LET, NAŠE POČTY NEVRACENÍ DO VTOS JSOU TEDY ČASOVĚ OMEZENÉ A Z POČÁTKU JSME MOHLI PRVNÍ ROKY ŘÍCI, ŽE NÁVRATNOST NAŠICH KLIENTŮ JE NULOVÁ, NYNÍ SE POSTUPNĚ ZVEDÁ.***

Že recidivu svých klientů neberou jako své pochybení samotní mentoři potvrzuje i Martin, když napsal „***Z mé pozice neumím posoudit. Je to velmi těžko měřitelné. Ale osobně to***

pro mě není jediné měřítko pro další pomoc. Pomoc potřebnému není ovlivněna tím, kolikrát “selže”. Spíše naopak je takovému třeba pomáhat o to víc.”

Ukončení spolupráce s klientem není tématem, které by nějakým způsobem zatěžovalo jednotlivé mentory. Analýzou jednotlivých odpovědí jsem došel k závěru, že berou naprosto pragmaticky okamžik, že z důvodu chování klienta musí spolupráci s ním ukončit.

Květoslava to okomentovala velice lapidárně *„Pokud mám podložené indicie, že klient začal páchat znovu tr. činnost a zřejmě v ní hodlá pokračovat. (Moje motto je: Nelze tahat někoho z bažiny, když nechce ven.)“*

Gabriela byla ve svém vyjádření širší, když z její odpovědi vyplývá, ne vždy je každý takový případ jednoznačný. Její odpověď bych komentoval příslovím, že „ každá mince má dvě strany“. Napsala *„SDALŠÍM KLIENTEM JE PRÁVĚ NYNÍ PROBLÉM, JE CHRONICKÝ LHÁŘ, KTERÝ SE UŽ 30 LET VYDÁVÁ ZA JINÉ OSOBY, NYNÍ ČASTO HOVOŘÍ JMÉNEM MVS A JEDNÁ, JAKO BY BYL NAŠÍM MENTOREM, KTERÝ VEDE KLUB. VYDÁVÁ SE ZA PRÁVNÍKA, NEBO SOUDCE. SÁM SOBĚ NENÍ SCHOPEN PŘIZNAT JEDINOU CHYBU, SKVĚLE CITUJE Z PÍSMÁ, JE NESMÍRNĚ INTELIGENTNÍ A UŽ MU NALETĚLO NĚKOLIK CIRKEVNÍCH SPOLEČENSTVÍ, ZVAŽUJEME, JAK TUTO SITUACI ŘEŠIT V OKAMŽKU, KDY BY TENTO KLIENT ZAŠEL PŘÍLIŠ DALEKO. DOMLOUVÁNÍ TU NEHRAJE, KOMUNIKUJEME S NÍM, ALE NESLYŠÍ NÁS, NEVNÍMÁ PRAVDU, NEŽIJE VE SKUTEČNOSTI. ŘÍKÁ, ŽE VE VTOS BYL JEN PROTO, ABY POMAHLA DRUHÝM. JE ALE PARADOXEM, ŽE NÁM OPRAVDU PŘIVEDL MNOHO KLIENTŮK, KTERÝM JSME MOHLI POMOCI A VE SBORECH ZAČAL POTRAVINOVOU POMOC, KTEROU BY SBORY SAMY NEZAČALY. I JEHO BŮH POUŽÍVÁ, ALE BOJÍME SE DOSAHU JEHO MANIPULACE A LŽÍ A MUSÍME JE ŘEŠIT.“*

Lenka ukázala na skutečnost, že někdy ukončí spolupráci sám klient, aniž by se mentor dozvěděl důvod. Ten se o něm následně může jenom domnívat. *„Když klient nechtěl spolupracovat, tak sám přestal, aniž bych věděla proč. Domnívám se, že většinou to bylo z důvodu vrácení se do „starého života“.*

Oproti nutnosti ukončení spolupráce s klientem stojí otázka, co mu mentoring přinesl. V tomto se všichni respondenti shodli téměř jednoznačně. Je to kontakt s člověkem, který mu pomáhá bez toho, aniž by se nad ním povyšoval či jinak moralizoval.

Gabriela to komentovala následovně *„KLIENT POTŘEBUJE POZNAT BOŽÍ LÁSKU, BEZPODMÍNEČNÉ PŘIJETÍ, ŽE JE MILOVANÝ TAKOVÝ, JAKÝ PRÁVĚ JE, NE AŽ SE ZLEPŠÍ.“*

Jana se vyjádřila tak, že *„Pro klienta vidím mentoring jako věc skoro životně důležitý. Jsme tu jako jedni z mála, kteří mu vyjadřují lásku, podporu, řeší s ním praktické i duchovní záležitosti a jsme vždy na dosah.“*

A Květoslava *„Pro klienta je praktickou pomocí, ale také přátelskou vazbou s člověkem, kterému (mělo by to tak být) důvěřuje.“*

Stejně tak Martin *„Pokud jsme schopni ke klientům přistupovat s respektem, láskou a laskavostí, je to velký dar pro obě strany. Je to hluboká vnitřní radost a obohacení pro oba.“* a Lenka, podle ní *„Je to vzájemné obohacení nových možností i zkušeností. Myslím, že klient najde k sobě osobu, která ho neodsuzuje za to, co udělala a že selhává.“*

4.4.4. Mentor a mentoring

Mentor a mentoring je poslední hlavní téma tohoto výzkumu. Jeho cílem je ukázat na obtížnost monitoringu z pohledu mentora a hlavně zjistit, jaký má pro mentory mentoring přínos. Jsou to dvě otázky, na něž odpovědi respondentů ukazují zejména důvody, které je drží u mentoringu. Jsou to odpovědi, které mohou navést na cestu mentoringu další osoby. Zejména za tyto odpovědi respondentům obzvlášť děkuji

K obtížnosti mentoringu se obsáhleji vyjádřila Gabriela, která ve své podstatě shrnula obtížnost mentoringu tak, jak jí chápou i ostatní respondenti. *„NEČEKAT ÚSPĚCH, TEDY OKAMŽITÝ ÚSPĚCH. PRÁVĚ NYNÍ VNÍMÁM, ŽE NA NAŠE MENTORY PŘICHÁZÍ KRIZE Z TOHO, ŽE NĚKDO NEDODRŽÍ SLOVO A NEPŘIJDE SI PRO POTRAVINY VČAS, NEBO JE OBJEDNÁ PRO NĚKOHO DALŠÍ A VŮBEC SE NEOBJEVÍ. NEBEZPEČÍ JE V SOUZENÍ TAKOVÝCH KLIENTŮ A MYŠLENCE, ŽE SE MAJÍ CHOvat JAKO JINÍ LIDÉ. NĚKDY MARNĚ VYSVĚTLUJI, ŽE KDYBY NAŠI KLIENTI MĚLI SPRÁVNÉ SOCIÁLNÍ DOVEDNOSTI A BYLI ZODPOVĚDNÍ, NIKDY BY SE DO VĚZENÍ PŘECI NEDOSTALI. CHCI, ABYCHOM NAŠE KLIENTY „ROZMAZLOVALI“ V ROZUMÉNOM SLOVA SMYSLU, PROTOŽE NEZAŽILI NIKDY V MINULSTI BEZPODMÍNEČNOU LÁSKU A TEĎ JÍ POTŘEBUJÍ STONÁSOBEK, ABY DOHNALI, CO JIM DĚTSTVÍ NEDAROVALO. JE TAKÉ OBTÍŽNÉ BÝT „PROFESIONÁLNÍM PŘÍTELEM“ A NENALETĚT. NAŠI LEINTI SE*

NAUČILI MANIPULATIVNÍMU JEDNÁNÍ A POUŽÍVÁJÍ JE. JE TO JEJICH STRATEGIE PŘEŽITÍ, KTEROU CHÁPU A ROZUMÍM JÍ, ALE NEMOHU JÍ PODLEHNOUT. UMĚNÍM JE ROZLIŠIT, KDY POMOC POMŮŽE A KDY JE KONTRAPRODUKTIVNÍ. TI MENTOŘI, KTERÍ KLIENTY OPRAVDU MAJÍ RÁDI, TO ROZPOZNAJÍ A JE TO DAR, KTERÝ SE NEDÁ V PODSTATĚ NAUČIT. POKUD SI NEVÍM RADY, JE LÉPE NALETĚT NEŽ BÝT PŘÍSNÝ. TO KLIENTA ZMĚNÍ LÉPE. PŘÍSNOST NEMĚNÍ. NĚKDY JE ALE TŘEBA ŘÍCT I NE, ALE S TÍM, ŽE DOBŘE VÍM, ŽE TO JE PRÁVĚ TO, CO POMŮŽE, NEBO JSEM PROSTĚ V SITUACI, KDY VÍCE NEMOHU, PROTOŽE BYCH VÍC NEUNESLA A NEPŘEŽILA JÁ SAMA, PAK SPOLÉHÁM NA BOŽÍ DOBROTU, KTERÁ TO VYŘEŠÍ ZA MĚ.“

Martin obtížnost mentoringu vyjádřil z pohledu svých vnitřních pocitů vznikajících v průběhu setkávání se s klienty, když je nesmírně důležitý pro pochopení důvodů, jež mentory vedou k práci s propuštěnými vězni. Ukazuje na psychickou náročnost této práce. Martin odpověděl „*Někdy je pro mě náročné poslouchat a číst osudy našich klientů, kteří mají často za sebou velmi náročné dětství a dospívání a hodně utrpení obecně. Jak na straně pachatelů, tak na straně obětí. Je někdy těžké nenechat na sebe dolehnout pocit smutku apod. Zároveň mi to ale dává smysl a naději. Pamatuji si ovšem, že jsem před asi 8 lety poprvé navštívil oddělení pro odsouzené matky s dětmi ve Světlé nad Sázavou a to setkání pro mě bylo natolik osobně těžké a smutné, že jsem musel dobrovolnickou práci na čas přerušit. Příliš to na mě doléhalo*“.

Na obtížnost mentoringu z pohledu mentorů navazuje otázka co jim mentoring přinesl. Zde si dovolím přiložit všechny odpovědi respondentů kteří s k této otázce vyjádřili, protože vynechání i jednoho z nich bych považoval za urážku nejen jich osobně, ale zejména jejich práce. Proto budou jejich odpovědi bez jakéhokoliv komentáře, byť se samozřejmě promítnou do následné diskuse a závěru.

Gabriela: „*PRO MENTORA JE TO MOŽNÁ JEŠTĚ VĚTŠÍ DAR, PROTOŽE DÁVAT JE POŽEHNANĚJŠÍ NEŽ BRÁT. MENTOR ALE NESMÍ VSTUPOVAT DO TOHOTO VZTAHU PROTO, ŽE Z TOHO NĚCO BUDE MÍT. MUSÍ TÍM BÝT MILE PŘEKVAPEN, JINAK JE NĚCO ŠPATNĚ A NEMĚL SE MENTOREM NIKDY STÁT. NEJHORŠÍ JE BÝT MENTOREM PROTO, ŽE SI CHCI VYLÉČIT SVŮJ MINDRÁK A KONEČNĚ MÍT NA NĚKÝM PŘEVAHU.*“

Květoslava: *„Pro mě osobně byla praxe získaná ve vězeňské pastoraci obrovskou školou, velkou sondou do života lidí, se kterými bych se jinak blíže nesečkala a ze kterých bych asi měla strach a vůči nim spoustu předsudků“.*

Martin: *„Cítím často velký pocit naplnění a neskutečné radosti při setkávání s lidmi, nad kterými by si většina společnosti „odplivla“. Ale ne proto, že já jsem nějak „lepší“, ale protože takový přístup a situace dávají vzniknout něčemu, co se těžko popisuje a máji neuvěřitelně napravující a léčivý dopad pro všechny. Osobně jsem přesvědčen, že to je jediná opravdová cesta pro jakoukoliv změnu a nápravu. Samozřejmě, že se jako společnost musíme u některých pachatelů bránit, aby nemohli dále škodit (detence nebezpečný a nemocných vrahů apod.) Ale jsem přesvědčen, že u většiny odsouzených je šance na změnu právě takovým chováním a přístupem. “Hodit někoho do klece” a zamknout vážně nepomáhá – ani oběti, ani pachateli, ani společnosti. Proto je mi blízká pomoc MVS. A princip restorativní justice.“*

Lenka: *„uvědomuji si mnohé těžké situace, které běžné nejsou známé nebo se o nich nemluví. Tím si uvědomuji, že jsou situace, že nevím, jak bych v nich obstála sama.“*

5. Diskuse

V této části bakalářské práce, se budu věnovat zjištěným výsledkům, ve kterých jsem shrnul odpovědi respondentů na připravené otázky. Jelikož pro sledování výzkumných otázek bylo podstatné zjistit pohledy respondentů a jejich zkušenosti s mentoringem, připravil jsem otázky variabilním způsobem umožňující přirozený průběh rozhovoru.

Do samotné realizace osobních rozhovorů s respondenty však významně zasáhla pandemie viru COVID 19 a související opatření vlády ČR, která mi neumožnila osobní kontakt s respondenty. Po telefonických dohovorech s nimi, a i za přispění ředitelky MVS paní Gabriely Kabátové, všichni oslovení respondenti vyjádřili ochotu účastnit se výzkumu, kdy upřednostnili před telefonickým rozhovorem písemné odpovědi na připravené otázky. Současně všichni byli připraveni v případě potřeby odpovědět na doplňující otázky telefonicky.

Sice tak částečně utrpěla připravená variabilita průběhu rozhovorů, avšak na stranu druhou to díky malému časovému tlaku na vypracování odpovědí umožnilo respondentům je lépe formulovat. Určitou výhodou takto provedeného průzkumu je i fakt, že nemohlo dojít ke zkreslení odpovědí jednotlivých respondentů při přepisu rozhovoru, což zvyšuje jejich průkaznost. Významné pak také bylo, že takto zvolená nouzová metoda nijak neomezila možnou variabilitu zpracování odpovědí respondentů odvíjející se od jejich zkušeností s mentoringem v rámci MVS, když otázky připravené pro vedení osobního rozhovoru jsem upravil tak, aby písemné odpovědi měly stejnou vypovídající hodnotu.

Jak jsem již zmínil, strukturu rozhovoru jsem byl nucen upravit. Ne však z důvodů výběru mentorů, ale z důvodů změny způsobu samotného průzkumu. Od samého počátku byly otázky formulovány k respondentům, kteří zastávali a v době průzkumu stále zastávají pozici mentora. Otázky jsem tak směřoval k nahlédnutí do mentoringu v praxi.

Jak je již uvedeno výše, základním cílem této bakalářské práce bylo prozkoumat proces mentoringu propuštěných vězňů v MVS z pohledu ne propuštěných vězňů, ale z názorů a postojů jednotlivých mentorů MVS účastnících se reintegrace vězňů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.

Takto definovaný cíl bakalářské práce a znalosti načerpané z literatury mě dovedl ke zvolení čtyř výzkumných otázek, na které mám následující odpovědi:

Jaká motivace vedla mentory k účasti na mentoringu osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody?

Žádný z respondentů se k mentoringu nedostal náhodou. U všech rozhodnutí dělat mentoring zrálo postupně v návaznosti na jejich předchozí pracovní zařazení případně dobrovolnickou činnost. Byl to přirozený postupný přechod, jakési vyvrcholení jejich dobrovolnické práce ve prospěch osob ve výkonu trestu odnětí svobody. To jim umožnilo, jak uvádí i Křižanová (2008), pochopit důvody, proč pomáhat propouštěným vězňům při jejich návratu do společnosti. Poznat problémy, se kterými se tito lidé setkávají bezprostředně po svém propuštění. A přestože to žádný z respondentů přímo neformuloval, bylo z obsahu všech jejich odpovědí zjevné, že jedním z hlavních důvodů jejich účasti na mentoringu byla a je jejich připravenost pomáhat bližnímu, jestliže ten je připraven a ochoten podanou pomocnou ruku přijmout. A to vše bez jakékoliv nadřazenosti mentora.

Jaký význam na práci mentorů má podpora mentorů ze strany MVS?

Beze sporu zásadní. Je nepochybné, že MVS jednotlivé mentory připravuje na mentoring. A to nejen školeními či poskytováním odborné literatury. Velmi významnou je osobní pomoc zkušenějšího mentora začínajícímu a to i formou jeho doprovodu při setkání s jejich prvním klientem. MVS současně zapojuje své členy do dobrovolnické práce postupně v rámci svých jednotlivých aktivit (MVS,2020). V nich mají možnost seznámit se s problémy nejen uvězněných osob, ale zejména jejich rodin, a co je významné, i osob poškozených trestnou činností odsouzených.

Současně se pro práci MVS s kandidáty na mentora ukázal i význam členů MVS, kteří měli s mentoringem osobní zkušenost ještě před vznikem MVS v roce 2010. Zatím co oni začínali metodou pokus omyl, případně využívali zkušenosti ze svých zaměstnání, tak MVS od svého počátku podporovala své budoucí mentory odbornou literaturou, školením, nebo i přítomností zkušeného mentora na jeho prvních schůzkách s klientem. (MVS, 2020)

Je tak zcela zřejmé, že MVS jedná v duchu pravidel a zkušeností získaných od celosvětové organizaci PFI, do které se v roce 2011, tedy jeden rok po svém vzniku integrovala. (Kabátová, 2017)

Co mentoring přináší osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody?

Z pohledu klienta mentoringu asi nejdůležitější otázka. Zde lze odpověď na ní rozdělit na dvě základní části. První část podchycuje to, co je z pohledu klienta v okamžiku, kdy se za ním zavrou vrata věznice nejdůležitější a je nejvíce vidět. Počínaje doprovodem od brány vězení až do místa bydliště, když nějaké má. Když ne, tak zajištění ubytování, návštěvy úřadů, hledání zaměstnání, někdy i doprovod k lékaři apod. Tedy věci, které jsou nám všem ostatním naprosto běžné. Pro člověka propuštěného z vězení po několika letech, kdy se vše průběžně mění téměř ze dne na den, to jsou však činnosti téměř nepřekonatelné. Možno tak vyvodit závěr, že vše výše uvedené minimalizuje dobu po kterou je propuštěný klient bez práce a sociální podpory. Takový stav totiž prohlubuje jeho nejistoty a beznaděj, což může vést k jeho možnému sociálnímu selhání, a tím i k recidivě (Křižanová, 2008)

Pak je zde i druhá strana přínosu spolupráce klienta s mentorem. Strana, která není na první pohled vidět, ale pro klienta je neméně důležitá. Mnohdy mnohem důležitější než pomoc při návštěvě nějakého úřadu. Je to projevený zájem někoho, v tomto případě mentora, podat mu pomocnou ruku. A to vše na základě rovnocenného vztahu a vzájemného respektu. Mnohdy po mnoha letech, kdy se musel vyrovnat pragmaticky i psychologicky s vězeňským prostředím.

V situaci negativního vlivu prizonizace, a to jak tak v psychologickém smyslu (absence schopnosti se autonomně rozhodovat a celková demotivovanost), tak i v praktickém smyslu (nepřipravenosti propuštěných osob s ohledem na konkrétní problémy, s nimiž se potýkají. (Mertl, 2020)

Co mentoring přináší samotným mentorům?

Z odpovědí mentorů lze jednoznačně vyvodit závěr, že mentoring je pro ně minimálně stejně prospěšný jako pro samotné klienty. Berou to jako dar, který jim umožňuje dávat potřebným. Je to pro ně škola života umožňující jim se setkat s lidmi, se kterými by se jinak nesetkali. Uvědomují si, že společnost se musí proti trestné činnosti bránit, ale jsou současně přesvědčeni, že u řady pachatelů je možnost nápravy, když jejich cesta je tou, která může vést k nápravě těch, které doprovázejí při jejich návratu na svobodu. (Kabátová, 2017)

Lze tak bez jakéhokoliv patosu věřit upřímnosti prohlášení Martina, když říká „*Cítím často velký pocit naplnění a neskutečné radosti při setkávání s lidmi, nad kterými by si většina společnosti „odplivla“.* Ale ne proto, že já jsem nějak „lepší“, ale protože takový přístup a situace dávají vzniknout něčemu, co se těžko popisuje a májí neuvěřitelně napravující a léčivý dopad pro všechny.“ Lépe snad nelze vyjádřit přínos mentoringu mentorům z řad neziskové organizace Mezinárodní vězeňské společnosti, z.s., účastníků mého výzkumu.

Tato bakalářská práce byla zaměřena problematiku reintegrace propuštěných vězňů po jejich návratu do společnosti, kteří využili podporu mentoringu organizovanou MVS, a to z pohledu mentorů. Toto téma je však tak významné, že by si zcela určitě zasloužilo další výzkum v rámci bakalářských či diplomových prací.

6. Závěr

V této bakalářské práci jsem se věnoval problematice osobního mentoringu propuštěných vězňů a problémy spojené s jeho realizací. Cílem bylo prozkoumat proces mentoringu

propuštěných vězňů z pohledu ne propuštěných vězňů, ale z názorů a postojů jednotlivých mentorů MVS účastnících se reintegrace vězňů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.

Nejprve jsem studoval literaturu týkající problematiky mentoringu propuštěných vězňů. Také jsem hledal výzkumy a studie týkající jejich reintegrace do společnosti po prouštění z výkonu trestu. Popsal jsem situaci v České republice včetně mezinárodního porovnání. Část práce jsem věnoval Mezinárodnímu vězeňskému společenství, z.s. a jejímu působení v oblasti pomoci propouštěným vězňům po jejich propuštění na svobodu, aktivitám při pomoci rodinám odsouzených či jejich obětem. V empirické části jsem popsal metodologii a následně jsem představil vlastní výzkum. Na konci jsem odpověděl na zvolené výzkumné otázky.

Obsahem empirické části této diplomové práce je interpretativní fenomenologická analýza polostrukturovaných rozhovorů s 5 respondenty, jež jsou organizovány v Mezinárodním vězeňském společenství, z.s. Měl jsem dopředu stanoveny čtyři výzkumné otázky, která zněly: *„Jaká motivace vedla mentory k účasti na mentoringu osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody“*, *„Jaký význam na práci mentorů má podpora mentorů ze strany MVS“*, *„Co mentoring přináší osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody?“* a *„Co mentoring přináší samotným mentorům?“*

Z výsledků analýzy vyplynulo, že mentoring je stejně důležitý jak pro propuštěné vězně tak i samotné mentory, byť samozřejmě každému z jiných důvodů. Propuštěnému vězni to umožňuje snazší návrat do společnosti, mentory zase naplňuje pocit uspokojení a radosti z pomoci potřebným. Současně se prokázal i význam Mezinárodního vězeňského společenství, z.s. při na přípravě svých členů k mentoringu, což také zvyšovalo jejich motivaci pro tuto činnost.

Závěrem celé práce si dovoluji uvést ještě jeden poznatek, který je dle mého názoru jedním z hlavních motivačních prvků v činnosti všech mentorů – respondentů této bakalářské práce. Je to jejich víra. Přestože jsem otázku víry respondentů úmyslně nepoložil, když jsem přesvědčen o tom, že víra v Boha je interní záležitostí každého z nás, a každý jí může praktikovat svým vlastním způsobem, ze všech odpovědí respondentů vystupovala víra v Boha jako hlavní řídicí prvek jejich jednání. Jsem nesmírně rád, že se mi takto otevřeli. Děkuji jim za to.

7. Seznam použitých zdrojů

AEBI, M. F., TIAGO, M. M. (2020). *SPACE I - 2019 – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations*, [online], Strasbourg: Council of Europe, © Council of

Europe & University of Lausanne, 2019, [cit.2020-09-23], 130 s, dostupné z https://wp.unil.ch/space/files/2020/04/200405_FinalReport_SPACE_I_2019.pdf

AZENBACHER, A., 2004, *Křesťanská sociální etika*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 254, ISBN 80-7325-030-6

AURBACH, C.F., SILVERSTEIN, L.B., *Qualitative Data: An Introduction to Coding and Analysis.*, New York, 2003, New York University Press,

BELÁŇOVÁ, A., 2020, *Role církvi a význam religiozity v následné péči o propuštěné vězně: Vyhodnocení dvouletého výzkumného projektu*, [online], www. Soc.cas.cz, Sociologický ústav AV ČR, [cit.2020-08-20], s. 17, dostupné z https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/zaverecna_zprava_belanova.pdf

BROWN, M., ROSS, S., 2010. „*Mentoring, social capital and desistance: A study of women released from prison*“. The Australian and New Zealand journal of Criminology 43 (1): s. 31 - 50

BRUMOVSKÁ, T., SEIDLOVÁ, G., *Mentoring. Výchova k profesionálnímu dobrovolnictví*, Portál, 2010, s. 152, ISBN 9788073677725

CRESWELL, J. W. *Educational research: planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research.* Upper Saddle River: Merrill Prentice Hall, c2002. ISBN 0-13-790502-5.

COLSON, CH. W., (1996), *Znovuzrozený*, Třinec: Biblos, s. 362, ISBN 80-902269-0-6

Český statistický úřad, 2019, *Česká republika od roku 1989 v číslech, Soudnictví, kriminalita, nehody, Odsouzení a vězni v ČR*, [online], Praha, ČSÚ [cit.2020-09-15], tab. 14.02, dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-2018>

https://www.czso.cz/documents/10180/91917748/32018119_1402.pdf/f927c460-d426-43d3-b401-8beef0c04ec7?version=1.2

GUSCHLBAUER,S., ENDRES, J, 2019, *Wie wichtig ist Varantwortungsübernahme bei Straftätern als Behandlungsziel?*, Forum Stafvollzug, ISSN 1865 1534,

HÁLA, J., *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, České Budějovice, Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005, s. 183, ISBN 80-86708-05-5

HÁLA, J., *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, 2. vydání České Budějovice, Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006, s. 183, ISBN 80-86708-30-6

HÁLA, J., 2014, Prolegomena k penologii, In. KRELL, W., MÖLLER, E., *Quo vadis poena*, České Budějovice, Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2014, s. 31–39, ISBN 978-80-7387-779-8

HÁLA, J., 2017, Maminko, kde je tatínek, In KABÁTOVÁ, G., JÁNSKÝ, P., *Výkon trestu odnětí svobody citlivý k rodině*, České Budějovice: ZSF JU v Českých Budějovicích, s. 21-43, ISBN 978-80-7394-628-9

HENDL, J., 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

HRONOVÁ, Z., 2020, *Uvěznili jim rodiče, prožívají trauma. Trestáme i děti vězňů, upozorňují odborníci*, aktuálně.cz, <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/rodicovstvi-ve-vezeni-muni-mezinarodni-vezenske-spolecenstvi/r~5b71b1cef11111ea80e60cc47ab5f122/>

JŘIČKA, V., 2015, *Efektivní zacházení s pachateli násilných trestných činů s poruchami osobnosti v podmínkách penitenciární péče*, disertační práce, Praha, UKFK 2015, 242 s, katalog UK: [002024840](https://hdl.handle.net/20.500.11956/82630), [cit.2020-09-23], dostupné z <http://hdl.handle.net/20.500.11956/82630>

JŘIČKA, V., PROKEŠOVÁ, J. E. (2012). *Úvod do zkoumání efektivity intervenčních programů v českých věznicích*. Praha: VS ČR – Odbor výkonu vazby a trestu, Sborník příspěvků z praxe specializovaných oddělení a terapeutických programů. VSČR, Praha 2012.

JOHNSTONE, G., WARD, T., 2009, *Law and Crime*, London, Publisher: SAGE Publications Ltd, 222 s, ISBN 1412911249 ISBN-13 978-1412911238

KABÁTOVÁ, G., 2017, Mezinárodní vězeňské společnosti, In HÁLA, J., JÁNSKÝ, P., *Výkon trestu odnětí svobody citlivý k rodině*, České Budějovice: ZSF JU v Českých Budějovicích, s. 21- 43, ISBN 978-80-7394-628-9

KRATOCHVÍL, V., 2009, *Kurs trestního práva*, Praha, C. H. Beck, 2009. 528 s, ISBN 978-80-7400-042-3

KŘIŽANOVÁ, B., 2008, *Reintegrační program. Mezi vězením a komunitou*. 1. Vyd., Praha: SPJ, s. 66 – 77, ISBN 978-80904116-0-9

KÝR, K., ©2021, *Historie vězeňství*. GŘ VSČR [online]. [cit. 15. 01. 2021]. Dostupné: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/historie/>

MAREŠOVÁ et al, 2016, *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*, [online] Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci 2016, [cit.2020-09-20], ISBN 978-80-7338-157-8, 180 s, dostupné z <http://www.ok.cz/iksp/docs/432.pdf>

Masarykova universita Brno, *Sociální pracovníci MUNI chtějí zlepšit podmínky dětí vězněných rodičů*, 3.8.2020, (CC BY 3.0 CZ), [online], Brno, [cit.2020-12-20], dostupné z: https://www.muni.cz/media/3241239/tz_deti-veznu_fin.pdf

MÄSIAROVÁ, L, 2019, *Statistická ročenka 2019*, [online], Vězeňská služba ČR, Generální ředitelství, čj.: VS-269158-2/ČJ-2019-800040-STATR, [cit.2020-08-20], 262 s., dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2020/05/Statistická-ročenka-Vězeňské-sluzby-České-republiky-za-rok-2019.pdf>

McKIMM et al., 2007. *Mentoring. Theory and Practise* [online]. London: Imperial College School of Medicine. [cit. 5.11.2020]. Dostupné z: http://www.faculty.londondeanery.ac.uk/elearning/feedback/files/Mentoring_Theory_and_Practise.pdf

MERTL, J., 2020, „*Musíte makat a poslouchat, no“: Vězení, potlačování autonomie a responsabilizace u vězněných a propuštěných osob v ČR*, [online], © Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2020, sv. 56, č. 4, str. 523 – 553, [cit.2020-10-25], dostupné z <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2020/04/04.pdf>

MERTON, R., K., *Studie ze sociologické teorie*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 285s, ISBN 80-85850-92-3.

MS ČR, 2019, *PDP 1 - Systém společného vzdělávání, Výzva pro NNO – část Mentoring*, Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2019, [online] www.mvcr.cz, [cit. 5.1.2021], dostupné z:

<https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwrfp9s3uAhUCjosKHa6HBsUQFjABegQIAxAC&url=https%3A%2F%2Fwww.mvcr.cz%2Fsoubor%2Fpriloha-4-prezentace-pdp1-a-vyzva-mentoring-31-10-2019-pdf.aspx&usg=AOvVaw28nKKSnyHzrxNFLb6Aw9NM>

MÍŠOVIČ, J., 2019, *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*, Praha, sociologické nakladatelství, s. 292, ISBN 978-80-7419-285-2

MVS, 2014, *Stanovy spolku*, Justice.cz, Sbírka listin, [online], www.justice.cz, [cit.2021-02-08], dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl-firma?subjektId=758806>

MVS, 2020, [online] Praha, [cit.2020-10-20, 2020-11-12, 2021-01-05, 2021-05-21], dostupné z <http://mvs.cz/>

NEWBURN, T., SHINER, M. 2006. *Young people, Mentoring and Social Inclusion*. London:

London school of Economics and Political Science, 2006, str. 23-41

NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, ISBN 978-80-7357-509-01

SCHEINOST, M. et al, 2020, *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2019*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2020, [cit.2021-01-10], [online], 238 s, ISBN 978-80-7338-187-5, dostupné z <http://www.ok.cz/iksp/docs/462.pdf>

STARUSS, A, CORBIN, J., *Základy kvalitativního výzkumu*, Albert, 1999, 200 s, ISBN 80-85834-60-X

TRNKOVÁ, L., 2015, *Mentoring propuštěných vězňů jako příklad sociální inovace v České republice*, diplomová práce, Praha, UKFHS 2015, 94 s, Katalog UK: 002025851, [cit.2021-01-20], dostupné z <http://hdl.handle.net/20.500.11956/82669>

VANDUCHOVÁ, M., 2009, Druhy trestních sankcí, In. ŠÁMAL, P. et al., 2009, *Trestní zákoník (EVK)*, 1. vydání 2009, Praha : C.H.Beck, 2009, s. 416-419, ISBN 978-80-7400-109-3

VANDOUCHOVÁ, M., 2012, Druhy trestních sankcí a obecné zásady pro jejich ukládání, In. ŠÁMAL, P. et al., 2012, *Trestní zákoník (EVK)*, 2.vydání 2012, Praha: C. H. Beck, s. 486 - 508, ISBN 978-80-7400-428-5

VETEŠKA, J., FISCHER, S., *Psychologie kriminálního chování*, 1. vydání, Praha: Grada 2020, 208 s., ISBN 978-80-271-0731

Vláda ČR, 2007, *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb.*, k § 37, [online] Praha: C. H. Beck, 2007, [cit.2020-05-20], dostupné z <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4v6nbql5shu&groupIndex=0&rowIndex=0>

VS ČR, 2017, *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2025*, [online], Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2017, [cit.2020-05-20], 162 s, dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>

VS ČR, 2019, *Projekt metanoia II pomáhá potřebným*, , [online] Stráž pod Ralskem: Věznice Stráž pod Ralskem, 2017, [cit.2020-12-20], dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-straz-pod-ralskem/novinky/projekt-metanoia-ii-pomaha-potrebnym/>

VÝROST, J., et al.2019, *Sociální psychologie, Teorie, metody, aplikace*, Praha, Grada, 759 s, ISBN 978-80-247-247-5775-9

8. Přílohy

Rozhovor respondent Martin

Dobrý den,

jmenuji se Matěj Toucha, v současné době studuji na Jihočeské univerzitě, Zdravotně sociální fakultě, a zpracovávám bakalářskou práci (BP) na téma: *Reintegrační program Osobní mentoring propuštěných a problémy spojené s jeho realizací.*

Rád bych Vás poprosil o rozhovor, který se uskuteční pouze tehdy, pokud s ním budete souhlasit a budete též souhlasit s jeho zvukovým zaznamenáním na diktafon pro účel jeho přepisu. Rozhovor bude nahráván pouze pro účely zpracování BP. Veškeré údaje, které by Vás mohly identifikovat, budou, jestliže nebudete souhlasit s jejich uvedením v BP, smazány a nebudou uvedeny v textu BP ani jinak zveřejněny. Současně chci zdůraznit, že v tomto rozhovoru nebudou špatné a dobré odpovědi, ale pouze odpovědi na kladené otázky.

1) Můžete mi sdělit:

- Vaše jméno, příjmení **Martin** [redacted] (postačí i jenom jméno)

- rok narození **1977** vzdělání **bakalářské** zaměstnán **fotograf, mentor MVS.**?

Mohu je uvést v bakalářské práci? **ANO** Rok narození, vzdělání a zaměstnání budou použity pouze pro anonymizovaný výstup.

2) Jak dlouho děláte mentora? **Ca 1 rok**

3) Jak jste se setkal/a s možností dělat mentoring? **Pracoval jsem, jako dobrovolník v neziskové organizaci ca 7 let, byl jsem osloven napřímo.**

4) Co vás zaujalo nebo motivovalo k tomu stát se mentorem? **Pomoc lidem v nouzi, nebo nějak potřebným – v tomto případě v oblastí vězeňství. Jak na straně pachatelů, tak na straně obětí. Zaujalo mě silně téma restorativní justice a možnosti se aktivně podílet na unikátním projektu v ČR. Motivovalo mě to vnitřně, jak pomoci účastněným, tak osobně k lepšímu pochopení a vzdělání v problematice restorativní justice. A pak celkové zaměření a charakter organizace, která za projektem vede – Mezinárodní vězeňské společenství.**

5) Jaké byly začátky jako mentor – popište první kroky v tomto projektu. **Především prakticky „seznamovací“ – prošel jsem praktickým školením, četl podklady, dokumenty, průvodce programem, účastnil jsem se setkání, porad atd. Studoval jsem též literaturu týkající se restorativní justice. Zároveň jsem měl výhodu zkušenosti na pozici dobrovolníka pro MVS, jelikož u jeho zrodu stála před 10ti**

lety moje matka a téměř od začátku jsem nějakým způsobem zapojen (návštěvy vězení, setkávání s pachateli, oběťmi atd.)

- 6) Vyžadovala organizace nějaké podmínky? (vzdělání, zkušenosti). ANO i NE 😊 Viz výše – podmínkou pro mentoring konkrétního programu Building Bridges, kterého jsem se poslední rok účastnil bylo dané školení a studium materiálů atd. Ale zároveň organizace neklade podmínky na vzdělání nebo zkušenost pro pomoc potřebným, jako takovou. Ty jsem získal postupně v rámci dobrovolné práce. Zároveň jsem v rámci prvního roku pracoval jako mentor ve dvojici se zkušenějším mentorem a sledoval jeho práci.
- 7) Prodělal/a jste školení k mentoringu – co všechno obsahovalo? ANO, viz. Výše, zároveň je ale důležitá zkušenost vlastní se setkáváním s pachateli, celkově s prostředím, kterého se mentoring týká. Školení pomáhá především z praktického pohledu – sumarizovat, ujasnit pravidla atd.. ale je nutná spíše osobní zkušenost, motivace, odhad a cit, empatie, potřeba pomáhat, hodnoty....
- 8) Jaké to bylo, když jste se poprvé setkal/a s propuštěným? Setkal jsem se s propuštěným vrahem ještě v době, kdy jsem nepracoval pro MVS. Bylo to v USA v rámci dobrovolnické práce, jako student ca v 18 letech. Byl to velký (tělesně) Afroameričan, který pořádal přednášky o jeho osobní transformaci a víře v Boha. Podal mi velkou ruku a bylo to nesmírně silné. Měl velmi laskavý pohled a působil neskutečně klidně a vyrovnaně a přátelsky. Vyzařovala z něj velká vnitřní pokora a láska. Bylo to pro mě velmi zvláštní a zároveň silné setkání. Uvědomil jsem si, jak je možné, aby se každý člověk mohl změnit a paradox, jak tento člověk teď zjevně šíří naději a laskavost a snaží se o pomoc druhým. Mělo to na mě velký vliv a cítil jsem i určitý stud ve smyslu, jak lehce můžeme soudit druhé. To neznamena automaticky naivitu v jednání s klienty, které potkávám nyní. Ale respekt a pokora vůči druhému člověku.
- 9) Jak probíhá výběr klienta. Máte možnost výběru, případně i konkrétního klienta odmítnout? Nejsem přímo součástí výběrového procesu, ale vím, že MVS se snaží pomoci maximálně a téměř pomoc neomezovat. Samozřejmě klient/potřebný musí o pomoc stát.
- 10) Jak často se vidáte s klientem? Pokud mám hovořit za projekt Building Bridges, kde jsem byl tento rok mentorem, tak je to 1x týdně v rámci několika měsíčních

setkávání nepřímých obětí a pachatelů. Jinak se s klienty setkávám ještě v průběhu roku nepravidelně, v rámci dobrovolnické práce.

- 11) Jak probíhají setkání? **V rámci projektu Building Bridges jde o strukturovaný program, dle manuálů a postupů projektu. Primárně vedeme klienty (oběti i pachatele) k dialogu a provázíme je unikátním programem, který se věnuje otázkám viny, pochopení, odpuštění, pokání, usmíření, pokání apod. Je to velmi silné a pomocné pro obě strany.**
- 12) Jaké problémy klienta nejčastěji řešíte? **V tomto projektu neřešíme primárně problémy klientů ve smyslu, na který se nejspíš ptáte. Nicméně sekundárně se na nás samozřejmě obrací s problémy existenčního charakteru – práce, ubytování, nebo i základních potravin (naposledy jsem pomáhal propuštěnému s nákupem jídla, na které i přes zaměstnání prostě neměl peníze). Často se obrací i s potřebou „obyčejného“ lidského kontaktu. Laskavost těmto lidem velmi chybí. Zvlášť klientům ve výkonu trestu je velmi vzácné, že s nimi někdo jen „normálně“ a s respektem hovoří a naslouchá. Někdy se obrací i s prosbou o modlitbu.**
- 13) Musel/a jste již někdy ukončit mentoring klienta v jeho průběhu? Když ano, tak pro **NE**
- 14) Jaká je recidiva Vašich klientů? **Z mé pozice neumím posoudit. Je to velmi těžko měřitelné. Ale osobně to pro mě není jediné měřítko pro další pomoc. Pomoc potřebnému není ovlivněna tím, kolikrát “selže”. Spíše naopak je takovému třeba pomáhat o to víc.**
- 15) Co je dle Vás na mentoringu obtížné? **Někdy je pro mě náročné poslouchat a číst osudy našich klientů, kteří mají často za sebou velmi náročné dětství a dospívání a hodně utrpení obecně. Jak na straně pachatelů, tak na straně obětí. Je někdy těžké nenechat na sebe dolehnout pocit smutku apod. Zároveň mi to ale dává smysl a naději. Pamatuji si ovšem, že jsem před asi 8 lety poprvé navštívil oddělení pro odsouzené matky s dětmi ve Světlé nad Sázavou a to setkání pro mě bylo natolik osobně těžké a smutné, že jsem musel dobrovolnickou práci na čas přerušit. Příliš to na mě doléhalo.**
- 16) Kdybyste měl/a zhodnotit mentoring: v čem je dle Vašich zkušeností přínosný pro klienta a v čem pro Vás? **Pokud jsme schopni ke klientům přistupovat s respektem, láskou a laskavostí, je to velký dar pro obě strany. Je to hluboká**

vnitřní radost a obohacení pro oba. Cítím často velký pocit naplnění a neskutečné radosti při setkávání s lidmi, nad kterými by si většina společnosti „odplivla“. Ale ne proto, že já jsem nějak „lepší“, ale protože takový přístup a situace dávají vzniknout něčemu, co se těžko popisuje a májí neuvěřitelně napravující a léčivý dopad pro všechny. Osobně jsem přesvědčen, že to je jediná opravdová cesta pro jakoukoliv změnu a nápravu. Samozřejmě, že se jako společnost musíme u některých pachatelů bránit, aby nemohli dále škodit (detence nebezpečný a nemocných vrahů apod.) Ale jsem přesvědčen, že u většiny odsouzených je šance na změnu právě takovým chováním a přístupem. “Hodit někoho do klece” a zamknout vážně nepomáhá – ani oběti, ani pachateli, ani společnosti. Proto je mi blízká pomoc MVS. A princip restorativní justice.

17) Napadá vás ještě něco, o čem jsme nehovořili? Chtěl/a byste ještě dodat k našemu rozhovoru? Viz. 16

Děkuji za Váš zájem o tuto problematiku. Rád cokoliv doplním.

2PTkV5nO42SoS	235093660
---------------	-----------

Rozhovor respondent Lenka

Dobrý den,

jmenuji se Matěj Toucha, v současné době studuji na Jihočeské univerzitě, Zdravotně sociální fakultě, a zpracovávám bakalářskou práci (BP) na téma: *Reintegrační program Osobní mentoring propuštěných a problémy spojené s jeho realizací.*

Rád bych Vás poprosil o rozhovor, který se uskuteční pouze tehdy, pokud s ním budete souhlasit a budete též souhlasit s jeho zvukovým zaznamenáním na diktafon pro účel jeho přepisu. Rozhovor bude nahráván pouze pro účely zpracování BP. Veškeré údaje, které by Vás mohly identifikovat, budou, jestliže nebudete souhlasit s jejich uvedením v BP, smazány a nebudou uvedeny v textu BP ani jinak zveřejněny. Současně chci zdůraznit, že v tomto rozhovoru nebudou špatné a dobré odpovědi, ale pouze odpovědi na kladené otázky.

1) Můžete mi sdělit:

- Vaše jméno, příjmení Lenka [REDACTED] (postačí i jenom jméno)

- rok narození 1962, vzdělání Střední škola sociálně právní pro etnické menšiny, zaměstnání - MVS, z.s.. Mohu je uvést v bakalářské práci – ano. Rok narození, vzdělání a zaměstnání budou použity pouze pro anonymizovaný výstup.

2) Jak dlouho děláte mentora? 5 let

3) Jak jste se setkal/a s možností dělat mentoring? Původně jsem si chtěla dopisovat s odsouzenými. Při vstupu do věznic a práce s odsouzenými se přímo nabízel mentorink, do kterého jsem vstoupila.

4) Co vás zaujalo nebo motivovalo k tomu stát se mentorem? Celý život jsem pomáhala slabším lidem pomáhat k nějakým potřebám, ať materiální nebo sociální. Práci v MVS se naskytlo realizovat pomoc lidem na okraji společnosti.

5) Jaké byly začátky jako mentor – popište první kroky v tomto projektu? Ze začátku jsem se potřebovala více dostat do obrazu všech potřeb ze strany sociálních oblastí. Vzhledem k tomu, že jsem nabyla aktivní po studiích v této oblasti.

6) Vyžadovala organizace nějaké podmínky? (vzdělání, zkušenosti) Bylo to výhodou.

7) Prodělal/a jste školení k mentoringu – co všechno obsahovalo? Ano, hlavně se jednalo o to s jakými klienty budeme v kontaktu, jak s nimi jednat, jak si chránit soukromí, víceméně byly uřednické zkušenosti, které se ukázaly jako jedinečné, protože jsem mohla využít své potenciály pro práci s klienty.

- 8) Jaké to bylo, když jste se poprvé setkal/a s propuštěným? Jedinečné. Vnímat emoce člověka, že je na svobodě a že má novou možnost začít znovu. Bylo to před bránou věznice, byl to klient, s kterým jsme pracovali ve VTOS.
- 9) Jak probíhá výběr klienta. Máte možnost výběru, případně i konkrétního klienta odmítnout? Většinou jsou to klienti, které dochází do programu příprava na propuštění a následná péče. Na tomto programu se seznamujeme a mapujeme potřeby klienta, které jsou potřeba řešit na svobodě. Ano, možnost odmítnout klienta je možné, vzhledem k jeho nebezpečnosti, ale to se nestalo. Stává se, že sama věznice, sociální pracovník požádá o doprovod na vlak či autobus z věznice, pro jeho malou orientaci ve městě Praha, jednalo se o věznicí Pankrác.
- 10) Jak často se vídáte s klientem? Podle potřeby. Nejvíce jsme v kontaktu přes telefon. Lepší je osobní kontakt, ale poslední rok to bylo minimální z důvodů covidových opatření. Každý klient potřebuje něco jiného, podle toho se odvíjí osobní nebo telefonický kontakt a časová osa. Také jsme s klienty po celé republice, což není možné mít osobní kontakt.
- 11) Jak probíhají setkání? V přátelské atmosféře, klient musí vědět, že vše co řeknu, platí, zná mé hranice, co mohu a co nemohu pro něj udělat. Snažím se vždy najít nějaké řešení, když nemohu pomoci. Vždy se jedná o podporu osobnosti klienta a jeho schopností, připomínám, co už zvládl a co ho ještě čeká a jakými kroky budeme postupovat.
- 12) Jaké problémy klienta nejčastěji řešíte? Nejvíce finance po propuštění na bydlení, potraviny a základní věci, pak bydlení a práce. Nemalou podporou je i psychická podpora klienta.
- 13) Musel/a jste již někdy ukončit mentoring klienta v jeho průběhu? Když ano, tak proč? Ne. Když klient nechtěl spolupracovat, tak sám přestal, aniž bych věděla proč. Domnívám se, že většinou to bylo z důvodu vrácení se do „starého života“. S klienty jsem i několik let v kontaktu, ale jen zřídka, většinou se radují z dalších úspěchů.
- 14) Jaká je recidiva Vašich klientů? Asi 20% o kterých vím.
- 15) Co je dle Vás na mentoringu obtížné? Najít kvalitní ubytování. Ubytovny jsou mnohdy problémové vzhledem k jejich uživatelům. Tady je klient ve velkém nebezpečí udržet si nastavený režim nového života.
- 16) Kdybyste měl/a zhodnotit mentoring: v čem je dle Vašich zkušeností přínosný pro klienta a v čem pro Vás? Je to vzájemné obohacení nových možností i zkušeností.

Myslím, že klient najde k sobě osobu, která ho neodsuzuje za to, co udělala a že selhává. Kdykoliv se na mě může obrátit a můžeme začít od začátku. Pro mne, uvědomuji si mnohé těžké situace, které běžné nejsou známé nebo se o nich nemluví. Tím si uvědomuji, že jsou situace, že nevím, jak bych v nich obstála sama.

- 17) Napadá vás ještě něco, o čem jsme nehovořili? Chtěl/a byste ještě dodat k našemu rozhovoru? Jednu věc bych měla na srdci. Ta vyplynula z doprovodu klienta na žádost věznice, když jsem doprovázela klienta na vlak, aby mohl odjet do Českého Těšína. Tam ho čekala maminka.

Problém je ten, že klienti, když opouštějí věznici do místa bydliště, tak nemají možnost být v kontaktu s osobou, která je čeká, protože mobilní telefon není aktivní, vybitá baterie, neplatná sim karta, kredit, aj. V dnešní době nejsou ani telefonní budky, odkud by si mohli zavolat. Stane-li se něco nečekaného, tak není možnost podat zprávu čekající osobě. Jedná se o lidi, pro které nikdo nepřijede.

Nic mě jiného nenapadá, pro jakékoliv dotazy jsem na telefonu XXXXXXXXXX

Rozhovor respondent Květoslava

Dobrý den,

jmenuji se Matěj Toucha, v současné době studuji na Jihočeské univerzitě, Zdravotně sociální fakultě, a zpracovávám bakalářskou práci (BP) na téma: *Reintegrační program Osobní mentoring propuštěných a problémy spojené s jeho realizací.*

Rád bych Vás poprosil o rozhovor, který se uskuteční pouze tehdy, pokud s ním budete souhlasit a budete též souhlasit s jeho zvukovým zaznamenáním na diktafon pro účel jeho přepisu. Rozhovor bude nahráván pouze pro účely zpracování BP. Veškeré údaje, které by Vás mohly identifikovat, budou, jestliže nebudete souhlasit s jejich uvedením v BP, smazány a nebudou uvedeny v textu BP ani jinak zveřejněny. Současně chci zdůraznit, že v tomto rozhovoru nebudou špatné a dobré odpovědi, ale pouze odpovědi na kladené otázky.

1) Můžete mi sdělit:

- Vaše jméno, příjmení Květoslava [REDACTED]. (postačí i jenom jméno)

- rok narození 1949, vzdělání VŠ, zaměstnání kaplanka VSČR, Věznice Rýnovice.?

Mohu je uvést v bakalářské práci? ANO Rok narození, vzdělání a zaměstnání budou použity pouze pro anonymizovaný výstup.

2) Jak dlouho děláte mentora? *Od počátku mé dobrovolnické práce ve věznici – rok 1994*

3) Jak jste se setkal/a s možností dělat mentoring? *Vyplymulo to samozřejmě z potřeby doprovázet některé klienty, se kterými jsem dlouhodobě pracovala ve věznici. V té době se ovšem o mentoringu ještě nehovořilo, postpěče byla v plenkách, v podstatě neexistovala.*

4) Co vás zaujalo nebo motivovalo k tomu stát se mentorem? *Odpověď stejná jako v předchozí otázce.*

5) Jaké byly začátky jako mentor – popište první kroky v tomto projektu. *Samozřejmě to byla cesta pokus – omyl – překvapení (na počátku většinou ne příjemné). Teoretické zkušenosti se v té době sehnat nedaly, spolupráce duchovních s psychology byla v plenkách, většinou se na lidi z církve ve VS dívali jako na naivní amatéry a měli pravdu.*

6) Vyžadovala organizace nějaké podmínky? (vzdělání, zkušenosti) *Pro vstup duchovních do věznic v rámci duchovenské péče jsou pravidla stanovena zákonem o*

církvích. Pastoračně působit (i jako dobrovolník) může pouze člen církve, která má tzv. zvláštní práva a musí mít rovněž pověření vedení své církve, o možnost vstupu pak rozhodne ředitel věznice. Zaštitující organizací byla tehdy Vězeňská duchovenská péče o.s. (dnes z. s.). Teprve v r. 2010 vzniklo Mezinárodní vězeňské společenství, které nepůsobí ve věznicích ČR pastoračně, ale cíleně sleduje svými programy vytvořit jakýsi most mezi vězením a skokem do reality běžného života. Toto dříve citelně chybělo.

- 7) *Prodělal/a jste školení k mentoringu – co všechno obsahovalo? Moje zkušenosti vyšly z praxe a různých školení nabízených zpočátku VDP, VSČR a ze spolupráce s psychologem věznice v době, kdy jsem vstoupila do kaplanské služby (která vznikla v r. 1998), také z publikací prof. Hály.*
- 8) *Jaké to bylo, když jste se poprvé setkal/a s propuštěným? Bylo to v době, kdy jsem asi 5 let pracovala jako tajemnice v jednom menším městečku a vzhledem k tomu, že tajemník je rovněž personalista, byli to lidé, kteří se na nás obraceli buď přímo z vězení než byli propuštěni, nebo po výstupu. Někdy šlo o občany města, jindy o lidi, kteří přes Úřad práce hledali zaměstnání. Vzhledem k tomu, že jsem už v té době docházela jako dobrovolná duchovní do věznice, neměla jsem v jednání s nimi bariéru, ale o překvapení nebyla nouze. Leccos bylo zpětně vzato humorné, ale některé situace moc příjemné nebyly.*
- 9) *Jak probíhá výběr klienta. Máte možnost výběru, případně i konkrétního klienta odmítnout? Vzhledem k mému zaměstnání (kaplan je zaměstnancem VSČR) se kontakt navazuje již během výkonu trestu, takže klienta znám. Většinou jde o doprovázení u těch, kteří uvěřili a pravidelně docházeli na moje aktivity do vězeňské kaple.*
- 10) *Jak často se vidáte s klientem? Je to různé, záleží také kam se po výstupu vrací, ale s některými jsem léta ve spojení telefonicky, někteří se po určité době odmlčí. V Jablonci nad Nisou v prostorách Círve bratrské v rámci ekumeny pravidelně již léta pořádáme 1x ročně setkání „bývalých“ pod názvem Adulám. V Jablonci jsme také založili skupinu MVS, kde se nás v rámci ekumeny setkává 1x měsíčně cca 12 – 15. Jsou to mentoři, bývalí odsouzení, lidé z církví ochotní pomáhat jinak, než přímo mentoringem.*
- 11) *Jak probíhají setkání? To je různé podle potřeb klienta, momentální situace i mého času a možnosti.*

- 12) Jaké problémy klienta nejčastěji řešíte? *Finanční nedostatek, bydlení, obtíže spojené se začleněním do společnosti po výstupu. Dříve bylo velkým problémem najít zaměstnání, byly doby, kdy se všude ptali na trestní rejstřík a bez čistého nezaměstnali. V současné době je to o dost lepší, uvidíme ale, co přinese propad ekonomiky po kovidové době.*
- 13) Musel/a jste již někdy ukončit mentoring klienta v jeho průběhu? Když ano, tak proč? *Pokud mám podložené indicie, že klient začal páchat znovu tr. činnost a zřejmě v ní hodlá pokračovat. (Moje motto je: Nelze tahat někoho z bažiny, když nechce ven.)*
- 14) Jaká je recidiva Vašich klientů? *Statistiku si nevedu, ale o některých klientech vím, že už jsou znovu ve výkonu trestu, někdy je i vřele přivítám zpět. Když jsem byla „nováček“, stěžovala jsem si jednou zkušenému řediteli naší věznice: „Pane řediteli, já to asi neumím, už se mi dva vrátil!“ Na jeho moudrou a úžasnou odpověď si pamatuji dodnes – je hluboce pravdivá. Tehdy mi řekl: „Víte, někdo se musí víckrát vrátit, aby pochopil.“*
- 15) Co je dle Vás na mentoringu obtížné? *Nejspíš poznat, koho mám před sebou. Často může jít o lidi s různými poruchami osobnosti, s psychikou narušenou návykovými látkami, ale někdy je to jen člověk vyplašený z té změny přechodu do civilu. První klienti mi třeba říkali, že je pro ně náročná chůze v terénu, spousta barev, množství věcí v obchodech. Ale byli zase jiní, kteří se i po delším trestu pohybovali venku jako ryba ve vodě. Obvykle se stává, že po výstupu chce mnoho mužů (se ženami jsem nikdy nepracovala) jaksi dohonit ztracené roky, takže se v krátké době vyčerpají psychicky i fyzicky a pak se stává, že upadnou do podivné letargie. Např. mi jejich partnerky několikrát řekly: „Sedí v křesle, má puštěnou televizi a nic nevnímá.“ Nebo jiný bývalý ods. říkal, že i přesto, že měl výborné zázemí, tak po třech měsících na svobodě měl chuť skončit se životem. Někteří popisují, že mají dlouho pocit, že na zádech mají nápis „vězeň“. Je velmi důležité, aby ten, kdo se chce opravdu udržet, měl kolem sebe nové upevněné lidi a mentor může v tomto případě pomoci zavést klienta mezi nové společenství, např. do církve, v Praze do klubu 2 ryby atd. Jako lidé potřebujeme patřit do nějaké sociální skupiny a pokud chce někdo změnit život a dosud se pohyboval ve zločinecké subkultuře, tak přejít do jiné sociální skupiny a být jí přijat, je opravdu velmi těžké a to ukotvení trvá roky.*
- 16) Kdybyste měl/a zhodnotit mentoring: v čem je dle Vašich zkušeností přínosný pro klienta a v čem pro Vás? *Pro klienta je praktickou pomocí, ale také přátelskou*

vazbou s člověkem, kterému (mělo by to tak být) důvěřuje. Pro mě osobně byla praxe získaná ve vězeňské pastoraci obrovskou školou, velkou sondou do života lidí, se kterými bych se jinak blíže nesešla a ze kterých bych asi měla strach a vůči nim spoustu předsudků.

- 17) Napadá vás ještě něco, o čem jsme nehovořili? Chtěl/a byste ještě dodat k našemu rozhovoru? *Ten, kdo vychází z vězení, je zpočátku většinou velmi poslušný, protože ve vězení je vše dané režimem a nařízeními (Jeden klient se mě kdysi ptal, jestli má chodit přede mnou, nebo za mnou.). Po určité době, ale nastává odpoutání, pro které já mám nápěv z jedné lidové písničky: “A já sám, vždycky sám, své koničky okšíruju...” “ To je velmi nebezpečná fáze, kdy se klient tváří, že je vše na dobré cestě, ale jedná podle navyklých vzorců chování – a ty mohou časem vést k návratu do vězení. Také svým blízkým leccos tají. Vycítit, že něco není v pořádku, ale zároveň být citlivý pro nutnou fázi odpoutání je asi největší umění mentora, které lze získat nejspíš zkušeností.*

Pokud budete mít nějaké otázky, klidně mi volete na [REDACTED]

Rozhovor respondent Gabriela

Dobrý den,

jmenuji se Matěj Toucha, v současné době studuji na Jihočeské univerzitě, Zdravotně sociální fakultě, a zpracovávám bakalářskou práci (BP) na téma: *Reintegrační program Osobní mentoring propuštěných a problémy spojené s jeho realizací.*

Rád bych Vás poprosil o rozhovor, který se uskuteční pouze tehdy, pokud s ním budete souhlasit a budete též souhlasit s jeho zvukovým zaznamenáním na diktafon pro účel jeho přepisu. Rozhovor bude nahráván pouze pro účely zpracování BP. Veškeré údaje, které by Vás mohly identifikovat, budou, jestliže nebudete souhlasit s jejich uvedením v BP, smazány a nebudou uvedeny v textu BP ani jinak zveřejněny. Současně chci zdůraznit, že v tomto rozhovoru nebudou špatné a dobré odpovědi, ale pouze odpovědi na kladené otázky.

18) Můžete mi sdělit:

- Vaše jméno, příjmení Gabriela [REDAKCE]

- rok narození, vzdělání .zaměstnání ,? Mohu je uvést v bakalářské práci ? Rok narození, vzdělání a zaměstnání budou použity pouze pro anonymizovaný výstup.

2) Jak dlouho děláte mentora? 15 LET

3) Jak jste se setkal/a s možností dělat mentoring? PŘI PRÁCI S ODSOUZENÝMI OD ROKU 2006

4) Co vás zaujalo nebo motivovalo k tomu stát se mentorem? POTŘEBNOST. LIDÉ, KTEŘÍ NEMAJÍ RODINU JSOU PO VÝSTUPU Z VĚZNIC BEZ POMOCI ZTRACENÍ.

5) Jaké byly začátky jako mentor – popište první kroky v tomto projektu. OBAVA A HLAVNĚ NAIVITA. MOJE PRVNÍ KLIENTKA PŘEDSTÍRALA PO DOBU NĚKOLIKA LET BĚHEM VTOS INVALIDITU. CHODILA O DVOU HOLÍCH, BYLA TĚLNATÁ A STARŠÍHO VĚKU. PO VÝSTUPU HOLE KOUSEK OD VĚZNICE ODHODILA DO KUFRU MÉHO AUTA A TĚMĚŘ SE ROZBĚHLA. VZALA JSEM JÍ NA OBĚD DO RESTUARACE, KDE BYLY TOALETY V PODZEMÍ, VE VTOS JI POMÁHALY ZE SCHODŮ A DO SCHODŮ DRUZÍ, V RESTAURACI SEBĚHLA AVYBĚHLA VELMI LEHCE. POTÉ SE ODMÍTLA DÁT ODVÉZT NA PŘIPRAVENÝ AZYLOVÝ DŮM, ALE

ZADALA ADRESU ROMSKÉ VESNICE (SAMA ROMKA NEBYLA), ZDE JI PŘIVÍTALO ŠIROKÉ SPOLEČENSTVÍ A JÁ JSEM MĚLA CO DĚLAT, ABYCH VČAS ODJELA, BEŽELA MI AUTEM CELÁ SKUPINA MLADÝCH ROMŮ A SNAŽILI SE MĚ ZASTAVIT. TATO ZKUŠENOST ALE BYLA JEDINÁ, DALŠÍ UŽ BYLA SERIOZNÍ POMOC VYTIPOVANÝM LIDEM, KTERÍ BYLI V NOUZI.

- 6) Vyžadovala organizace nějaké podmínky? (vzdělání, zkušenosti) NE, SNAŽÍME SE POMÁHAT NEJVÍCE POTŘEBNÝM LIDEM, O KTERÉ TŘEBA JINÉ ORGANIZACE NEJEVÍ ZÁJEM, PROTOŽE SE ZDAJÍ (A NĚKDY JSOU) „NEPERSPEKTIVNÍ“. PRÁVĚ TAKOVÉ ODSOUZENÉ A PROPUŠTĚNÉ HLEDÁME NABÍZÍME JIM POMOC,
- 7) Prodělal/a jste školení k mentoringu – co všechno obsahovalo? ANO, ALE NENÍ NAD VLASTNÍ ZKUŠENOSTI, TY JSOU NEPŘENOSITELNÉ. AI NOVÉ LIDI NIJAK NECHRÁNÍM PŘED ZÍSKÁNÍM ZKUŠENOSTI. KAŽDÝ MUSÍT PROJÍT URČITOU ŠKOLOU ŽIVOTA A SVÉHO ODHADU.
- 8) Jaké to bylo, když jste se poprvé setkal/a s propuštěným? PRVNĚ SE NA MĚ OBRÁTILA UVNITŘ VĚZNICE VELMI VYSOKÁ A HŘMOTNÁ ŽENA . CHTĚLA SE STKAT PO VÝTUPU Z VTOS, KDE BYLA ZA ZABITÍ. NĚKOHO UDEŘILA VÍCE, NEŽ CHTĚLA. KDYŽ JSEM SE JÍ PTALA NA POMOC S PRACÍ, ODPOVĚDĚLA, ŽE MÍSTO VŽDY NAJDE, PROTOŽE JE ŘEZNICE. MOC CHUTI NA POMOC JSEM TEDY NEMĚLA. PO ČASE NÁS NÁVŠTÍVIA V KLUBU, KDE JSEM S NÍ ČASTO PŘEDEM SAMA CHYSTALA OBČERSTVENÍ A NAKONEC JSME MĚLY MNOHO LET KRÁSNÉ PROFESIONÁLNÍ PŘÁTELSTVÍ, KTERÉ SKONČILO SMRTÍ KLIENTKY NA SQUOTU, KDE CHTĚLA BÝT ZCELA ZBYTEČNĚ KVŮLI SVÉMU MILENCI. JEJÍ SMRT SE DOPOSUD NEOBJASNILA, JEŠTĚ DEN PŘEDTÍM JSEM S NÍ MUVILA BYLA V POŘÁDKU.
- 9) Jak probíhá výběr klienta. Máte možnost výběru, případně i konkrétního klienta odmítnout? VE VĚZNCI NABÍZÍME POMOC LIDEM, KTERÉ NIKDO VENKU NEČEKÁ. JSOU TO LIDÉ BUĎ BEZ RODINNÉHO ZÁZEMÍ, NEBO S VELMI PROBLEMATICKÝM ZÁZEMÍM. NĚKTEŘÍ KLIENTI ZKOUŠÍ NAVÁZAT KONTAKT UVNITŘ VĚZNICE SE VŠEMI ORGANIZACEMI, KTERÉ TAM DOCHÁZEJÍ, NEDIVÍM SE JIM, MAJÍ STRACH. JINÉ JE TŘEBA KE

SPOLURPÁCI POVZBUDIT, TAKÉ MAJÍ STRACH, ALE Z JINÝCH VĚCÍ. NEDŮVĚŘUJÍ SLÍBENÉ POMOCI, NEBO SE CHTĚJÍ VRÁTIT K ALKOHOLU A DROGÁM, I TUTO JEJICH SLABOST CHÁPU, ALE ZKOUŠÍME NABÍDNOUT NĚCO VÍC.

- 10) Jak často se vídáte s klientem? NĚKTERÉ KLIENTY ČEKÁME PO PROPUŠTĚNÍ PŘÍMO PŘED VĚZNICÍ A ODVÁŽÍME JE DO MÍSTA NÁHRADNÍHO UBYTOVÁNÍ. JINÍ JSOU SCHOPNI SE DOPRAVIT NA MÍSTO URČENÍ SAMI A MY JE TAM ČEKÁME. PRVNÍ DNY TRÁVÍME S KLIENTEM VĚTŠINU ČASU DOHROMADY A UČÍME JEJ VŠE OD ZAČÁTKU: JAK KOMUNIKOVAT, JAK JEZDIT TRAMVAJÍ, KDE SI NAKOUPIT, KDE NAJÍT LÉKAŘE, DOPROVÁZÍME NA ÚŘADY, DÁVÁME OBLEČENÍ, NAKUPUJEME BOTY, LÉKY, DODÁVÁME POTRAVINY. ZÁLEŽÍ NA SCHOPNOSTECH KLIENTA A TAKÉ NA PŘEDEŠLÉ DÉLCE TRESTU. JAK DLOUHO TAKOVÁ POMOC TRVÁ: U NĚKOHO TO MŮŽE BÝT JEN DVA TÝDNY, U NĚKOHO NÁSLEDUJÍ OPAKOVANÁ SELHÁNÍ A POMOC TRVÁ I DESET LET A DÉLE. PŘI KAŽDÉM SELHÁNÍ SE KLIENT MŮŽE VRÁTIT. JE TO PRO NĚJ ALE TĚŽKÉ, STYDÍ SE, ŽE NÁS ZKLAMAL. DODÁVÁME MU STÁLE ODVAHU, JAKOLIV MÁME I SVÉ HRANICE, NIKDY NEPŘESTANEME BÝT „PROFESIONÁLNÍM PŘÍTELEM“. NEJDŮLEŽITĚJŠÍ NENÍ PRÁCE, ALŮE NALEZENÍ VLASTÍ HODNOTY. KLIENTI MAJÍ NAŠE TELEFONNÍ ČÍSLA A KUPODIVU NEZNEUŽÍVAJÍ VOLÁNÍ, KDYŽ SE OZVOU, VĚTŠINOU VÍME, CO PŘESNĚ UDĚLAT, ZNÁME SE DOBŘE. ZACHOVÁVÁME PŘESNÁ PRAVIDLA PRO ZACHOVÁNÍ SOUKROMÍ MENTORŮ, KLIENTI NEVÍ, KDE BYDLÍME, SETKÁVÁME SE NA BEZPEČNÝCH VEŘEJNÝCH MÍSTECH A V KLUBU PRO PROPUŠTĚNÉ. NEBEZPEČNÝM JE PRO NÁS JEN KLIENT S PSYCHICKOU NEMOCÍ. VRAHOVÉ A NÁSILNÍCI BÝVAJÍ NEJVĚDĚČNĚJŠÍMI KLIENTY. NEJTĚŽŠÍ PRÁCE NJE NAOPAK S INTELIGENTNÍMI PACHATELI, KTEŘÍ SE DOPUSTILI MAJETKOVÉ TRESTNÉ ČINNOSTI. TI SI NECHTĚJÍ PŘIZNAT SVOU CHYBU A MAJÍ POCIT NADŘAZENOSTI, ŽE DO VĚZNICE ŮVBEC NEPTATŘILI. ZAŽILA JSEM JEN JEDINÉHO POKIORNÉHO PACAHTELE MAJETKOVÉHO PODVODU, TO BYL MALÝ ZÁZRAK.

- 11) Jak probíhají setkání? MENTOR ČEKÁ PŘED BRANOU VĚZNICE, NEBO U VLAKU. ODVÁŽÍ NA MÍSTO UBYTOVÁNÍ. DODÁVÁ VĚCI, TERÉ KLIENT POTŘEBUJE. UČÍ JEJ, CONEUMĚL, NEBO ZAPOMNĚL, CHODÍ S NÍM, KAM POTŘEBUJE. PO DVOU TÝDNECH SE VĚTŠINOU KLIENT VÍCE, EÍ MÉNĚ OSAMOSTATNÍ, BUĎ ÚSPĚŠNĚ, NEBO DALŠÍM SELHÁNÍM. PRVNÍ MOŽNOST JE ALE MNOHAPROCENTNĚ PŘEVLÁDÁ. ODHADUJEME, ŽE NAŠI KLIENTI RECIDIVUJÍ 10x MÉNĚ, NEŽ JE BĚŽNÉ CELO REPULIBKOVÉ ČÍSLO. ALE STÁVÁ SE TO, A TO ZEJMÉNA U DROGOVĚ ZÁVISLÝCH.
- 12) Jaké problémy klienta nejčastěji řešíte? UBYTOVÁNÍ, ZAMĚSTNÁNÍ, SMYSL ŽIVOTA, ODPUŠTĚNÍ SOBĚ SAMÉMU, NEPODLEHNUTÍ NAŠTVÁNÍ A NA ÚŘADY PRÁCE, KDE NENAJDE KLIENT POCHOPENÍ, NALEZENÍ NOVÉHO HODNOTNÉHO ZÁZEMÍ, NADĚJI, ŽE NÁVRAT ZVLÁDNE, ZMĚNU STEREOTYPŮ V CHOVÁNÍ A STRATEGI PŘEŽITÍ.
- 13) Musel/a jste již někdy ukončit mentoring klienta v jeho průběhu? Když ano, tak proč?
- ANO, MUSELA JSEM BÝT JEDNOU RÁZNĚJŠÍ, PROTOŽE NÁŠ KLIENT ZAČAL FYZICKY NAPADAT SOCIÁLNÍ KURÁTORY A TI NÁS VAROVALI. JAKMILE ALE VYŠEL Z DALŠÍHO TRESTU, CHOVÁ SE JIŽ VZORNĚ A ZALOŽIL NOVOU RODINU. S DALŠÍM KLIENTEM JE PRÁVĚ NYNÍ PROBLÉM, JE CHRONICKÝ LHÁŘ, KTERÝ SE UŽ 30 LET VYDÁVÁ ZA JINÉ OSOBY, NYNÍ ČASTO HOVOŘÍ JMÉNEM MVS A JEDNÁ, JAKO BY BYL NAŠÍM MENTOREM, KTERÝ VEDE KLUB. VYDÁVÁ SE ZA PRÁVNÍKA, NEBO SOUDCE. SÁM SOBĚ NENÍ SCHOPEN PŘIZNAT JEDINOU CHYBU, SKVĚLE CITUJE Z PÍSMÁ, JE NESMÍRNĚ INTELIGENTNÍ A UŽ MU NALETĚLO NĚKOLIK CIRKEVNÍCH SPOLEČENSTVÍ, ZVAŽUJEME, JAK TUTO SITUACI ŘEŠIT V OKAMŽKU, KDY BY TENTO KLIENT ZAŠEL PŘÍLIŠ DALEKO. DOMLOUVÁNÍ TU NEHRAJE, KOMUNIKUJEME S NÍM, ALE NESLYŠÍ NÁS, NEVNÍMÁ PRAVDU, NEŽIJE VE SKUTEČNOSTI. ŘÍKÁ, ŽE VE VTOS BYL JEN PROTO, ABY POMAHLA DRUHÝM. JE ALE PARADOXEM, ŽE NÁM OPRAVDU PŘIVEDL MNOHO KLIENTŮK, KTERÝM JSME MOHLI POMOCI A VE SBORECH ZAČAL POTRAVINOVOU POMOC, KTEROU BY SBORY SAMY NEZAČALY. I JEHO

BŮH POUŽÍVÁ, ALE BOJÍME SE DOSAHU JEHO MANIPULACE A LŽÍ A MUSÍME JE ŘEŠIT.

- 14) Jaká je recidiva Vašich klientů? VIZ VÝŠE, ODHAD JE ALE VELMI NEPŘESNÝ, V ODHADECH SE OSTATNĚ LIŠÍ I JEDNOTLIVÉ STÁTY. JAK DLOUHO PO VÝSTUPU Z TRESTU ODPOČÍTÁVAT? U NÁS JE TENTO ODPOČET ABSOLUTNÍ. V ZAHRANÍČÍ SE JEDNÁ TŘEBA O DOBU TŘÍ LET, PO NÍ SE DALŠÍ TREST POČÍTÁ JAKO PRVOTREST. STEJNĚ TAK MY, EXISTUJEME 10 LET, NAŠE POČTY NEVRACENÍ DO VTOS JSOU TEDY ČASOVĚ OMEZENÉ A Z POČÁTKU JSME MOHLI PRVNÍ ROKY ŘÍCI, ŽE NÁVRATNOST NAŠICH KLIENTŮ JE NULOVÁ, NYNÍ SE POSTUNĚ ZVEDÁ.
- 15) Co je dle Vás na mentoringu obtížné? NEČEKAT ÚSPĚCH, TEDY OKAMŽITÝ ÚSPĚCH. PRÁVĚ NYNÍ VNÍMÁM, ŽE NA NAŠE MENTORY PŘICHÁZÍ KRIZE Z TOHO, ŽE NĚKDO NEDODRŽÍ SLOVO A NEPŘIJDE SI PRO POTRAVINY VČAS, NEBO JE OBJEDNÁ PRO NĚKOHU DALŠÍ A VŮBEC SE NEOBJEVÍ. NEBEZPEČÍ JE V SOUZENÍ TAKOVÝCH KLIENTŮ A MYŠLENCE, ŽE SE MAJÍ CHOVAT JAKO JINÍ LIDÉ. NĚKDY MARNĚ VYSVĚTLUJI, ŽE KDYBY NAŠI KLIENTI MĚLI SPRÁVNÉ SOCIÁLNÍ DOVEDNOSTI A BYLI ZODPOVĚDNÍ, NIKDY BY SE DO VĚZENÍ PŘECI NEDOSTALI. CHCI, ABYCHOM NAŠE KLIENTY „ROZMAZLOVALI“ V ROZUMÉNOM SLOVA SMYSLU, PROTOŽE NEZAŽILI NIKDY V MINULSTI BEZPODMÍNEČNOU LÁSKU A TEĎ JÍ POTŘEBUJÍ STONÁSObEK, ABY DOHNALI, CO JIM DĚTSTVÍ NEDAROVALO. JE TAKÉ OBTÍŽNÉ BÝT „PROFESIONÁLNÍM PŘÍTELEM“ A NENALETĚT. NAŠI KLIENTI SE NAUČILI MANIPULATIVNÍMU JEDNÁNÍ A POUŽÍVÁJÍ JE. JE TO JEJICH STRATEGIE PŘEŽITÍ, KTEROU CHÁPU A ROZUMÍM JÍ, ALE NEMOHU JÍ PODLEHNOUT. UMĚNÍM JE ROZLIŠIT, KDY POMOC POMŮŽE A KDY JE KONTRAPRODUKTIVNÍ. TI MENTOŘI, KTERÍ KLIENTY OPRAVDU MAJÍ RÁDI, TO ROZPOZNAJÍ A JE TO DAR, KTERÝ SE NEDÁ V PODSTATĚ NAUČIT. POKUD SI NEVÍM RADY, JE LÉPE NALETĚT NEŽ BÝT PŘÍSNÝ. TO KLIENTA ZMĚNÍ LÉPE. PŘÍSNOST NEMĚNÍ. NĚKDY JE ALE TŘEBA ŘÍCT I NE, ALE S TÍM, ŽE DOBŘE VÍM, ŽE TO JE PRÁVĚ TO, CO POMŮŽE, NEBO JSEM PROSTĚ V SITUACI, KDY VÍCE NEMOHU, PROTOŽE BYCH VÍC NEUNESLA A NEPŘEŽILA JÁ SAMA, PAK SPOLÉHÁM NA BOŽÍ DOBROTU, KTERÁ TO VYŘEŠÍ ZA MĚ.

- 16) Kdybyste měl/a hodnotit mentoring: v čem je dle Vašich zkušeností přínosný pro klienta a v čem pro Vás? KLIENT POTŘEBUJE POZNAT BOŽÍ LÁSKU, BEZPODMÍNEČNÉ PŘIJETÍ, ŽE JE MILOVANÝ TAKOVÝ, JAKÝ PRÁVĚ JE, NE AŽ SE ZLEPŠÍ. PRO MENTORA JE TO MOŽNÁ JEŠTĚ VĚTŠÍ DAR, PROTOŽE DÁVAT JE POŽEHNANĚJŠÍ NEŽ BRÁT. MENTOR ALE NESMÍ VSTUPOVAT DO TOHOTO VZTAHU PROTO, ŽE Z TOHO NĚCO BUDE MÍT. MUSÍ TÍM BÝT MILE PŘEKVAPEN, JINAK JE NĚCO ŠPATNĚ A NEMĚL SE MENTOREM NIKDY STÁT. NEJHORŠÍ JE BÝT MENTOREM PROTO, ŽE SI CHCI VYLÉČIT SVŮJ MINDRÁK A KONEČNĚ MÍT NA NĚKÝM PŘEVAHU.
- 17) Napadá vás ještě něco, o čem jsme nehovořili? Chtěl/a byste ještě dodat k našemu rozhovoru? DĚKUJU, ŽE SE TÉMATEM ZABÝVÁTE A BUDEME RÁDI, KDYŽ SE DOZVÍME, K JAKÝM POZNATKŮM JSTE PŘIŠEL A BUDEME SE Z NICH VELMI VDĚČNĚ UČIT.

Gabriela XXXXXXXXXX

V Praze 2. 2. 2021

Rozhovor respondent Jana

Dobrý den,

jmenuji se Matěj Toucha, v současné době studuji na Jihočeské univerzitě, Zdravotně sociální fakultě, a zpracovávám bakalářskou práci (BP) na téma: *Reintegrační program Osobní mentoring propuštěných a problémy spojené s jeho realizací*.

Rád bych Vás poprosil o rozhovor, který se uskuteční pouze tehdy, pokud s ním budete souhlasit a budete též souhlasit s jeho zvukovým zaznamenáním na diktafon pro účel jeho přepisu. Rozhovor bude nahráván pouze pro účely zpracování BP. Veškeré údaje, které by Vás mohly identifikovat, budou, jestliže nebudete souhlasit s jejich uvedením v BP, smazány a nebudou uvedeny v textu BP ani jinak zveřejněny. Současně chci zdůraznit, že v tomto rozhovoru nebudou špatné a dobré odpovědi, ale pouze odpovědi na kladené otázky.

19) Můžete mi sdělit:

- Vaše jméno, příjmení Jana [REDACTED]
- rok narození, vzdělání .zaměstnání ,? Mohu je uvést v bakalářské práci ? Rok narození, vzdělání a zaměstnání budou použity pouze pro anonymizovaný výstup.

2) Jak dlouho děláte mentora? Mentoring dělám asi 5let

3) Jak jste se setkal/a s možností dělat mentoring? S MVS spolupracuji 7 let, jezdila jsem do 3 věznic, dělala jsem individuální rozhovory s vězni, takže to vyplynulo s okamžitých potřeb klientů

4) Co vás zaujalo nebo motivovalo k tomu stát se mentorem? Už z rozhovorů ve vězení bylo patrné, že někteří klienti budou potřebovat větší podporu a doprovod a ráda jsem přislíbila svou pomoc. Každý z nich potřebuje něco jiného, ale všichni jsou vděční za to, že mají někoho, na koho se mohou bezvýhradně spolehnout, kdo je podrží, kdo s nimi bude řešit někdy i stále se opakující problémy.

5) Jaké byly začátky jako mentor – popište první kroky v tomto projektu? První zkušenost jsem měla s pánem, který opouštěl věznici po 12 letech. Byl velmi nejistý, plný strachu. Několikrát se ujišťoval, že opravdu přijdeme pro něj až k vězení. Byl rozhodnut, že pokud nepřijdeme, rozbije nějakou výlohu cihlou, aby se dostal nazpět, kde cítil, že má aspoň své jisté. Koupili jsme mu jízdenky a učili, jak jezdit MHD, provázeli jsme ho

na všech úřadech a doprovodili do azylového domu, nakoupili potraviny. Byl moc vděčný.

6) Vyžadovala organizace nějaké podmínky? (vzdělání, zkušenosti) Podmínky jsem neměla, zkušenosti s mentoringem přicházely postupně.

7) Prodělal/a jste školení k mentoringu – co všechno obsahovalo? Ano, prošla, nejvíc mě zaujaly praktické zkušenosti

8) Jaké to bylo, když jste se poprvé setkal/a s propuštěným? Setkání s propuštěnými bylo různé. Někdo, kdo mi ve vězení připadal stabilní a spolupracující, tak se třeba vytratil a už se neozval a naopak, kdo vypadal dost bezmocně a neorientovaně, tak na svobodě se s naší pomocí ustálil a obstál. Z toho důvodu se braním mít nějaký pevný obraz o našem klientovi a snažím se pro každého udělat maximum.

9. Jak probíhá výběr klienta. Máte možnost výběru, případně i konkrétního klienta odmítnout? Každému nabízíme svou podporu, nikoho neodmitáme.

10) Jak často se vídáte s klientem? Klienta si přebírám před věznicí nebo při příjezdu na nádraží, záleží na tom, jak je schopný. První dny je to podle jeho potřeby někdy i celý den, postupně úřady, zaměstnání, lékaře. Pak podle toho, jak je schopný samostatnosti, několikrát týdně. Zpočátku je častější osobní setkání, později převládá telefonické spojení. Důležité pro klienta je vědomí že může kdykoliv zavolat a kdykoliv dostat pomocnou ruku nebo povzbuzení.

11) Jak probíhají setkání? Osobní setkání je důležité, klient potřebuje někomu důvěřovat, ptáme se na jeho práci, motivujeme ho, aby v práci setrval, případně hledáme práci vhodnější. Jednáme s ním jako s člověkem, který má cenu, vyjadřujeme mu i důvěru, že to dokáže, že mu věříme a to i po selháních, které ho často demotivují.

12) Jaké problémy klienta nejčastěji řešíte? Nejčastěji práci, bydlení, rodinné vztahy, odpuštění, jak odolat pokušením, jak se distancovat od bývalých přátel.

13) Musel/a jste již někdy ukončit mentoring klienta v jeho průběhu? Když ano, tak proč? Ne

14) Jaká je recidiva Vašich klientů? Recidivu nejsem schopná posoudit. Ale klienti, kterým se věnujeme, jsou po většinou stabilní, s některými si volám už několik let. Mají výkyvy, ale drží se.

15) Co je dle Vás na mentoringu obtížné? Obtížné je asi to, nastavit si už od počátku svůj přístup k nim. Nemít velké očekávání, netlačit ho před sebou, spíš mu dát prostor

mít vlastní tempo, pomoci mu najít ztracenou důstojnost, být s ním v jeho úspěchu i selhání, povzbuzovat ho i v tom nejneopatrnějším posunu.

16. Kdybyste měl/a zhodnotit mentoring: v čem je dle Vašich zkušeností přínosný pro klienta a v čem pro Vás? Pro klienta vidím mentoring jako věc skoro životně důležitý. Jsme tu jako jedni z mála, kteří mu vyjadřují lásku, podporu, řeší s ním praktické i duchovní záležitosti a jsme vždy na dosah.

17) Napadá vás ještě něco, o čem jsme nehovořili? Určitě by bylo zapotřebí vyškolit více mentorů i z řad studentů.

Jana [REDACTED]

